

PANEL

ENERJİ SEKTÖRÜNDE YAPISAL DEĞİŞİKLİKLER VE YENİ SORUNLAR

OTURUM BAŞKANI: KAYA GÜVENÇ

CENGİZ FAYDALI
METİN YILMAZ
SAMİ SEVİNÇ
ALİ YİĞİT

TMMOB 3 ENERJİ SEMPOZYUMU/5-6-7 ARALIK 2001/MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

SUNUCU- Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği Türkiye Üçüncü Enerji Sempozyumu'nun sunumlar dışında son gün olarak düzenlediğimiz panelin açılışı için, panelistleri ve oturum başkanlarımızı sunacağız. Panelimizin konusu "Enerji Sektöründe Yapısal Değişiklikler ve Yeni Sorunlar." Oturum Başkanımız, Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği Başkanı Sayın Kaya Güvenç.

Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Ali Yiğit, Enerji Yapı Yol Sen Genel Başkanı Sayın Cengiz Faydalı, Türkiye Kojenerasyon ve Otoprodüktörlük Derneği'nden Sorumlu Mühendis Metin Yılmaz, Elektromekanik Sanayiciler Derneği Başkanı ve Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi Üyesi Sayın Sami Sevinç'i panel için kürsüye davet ediyoruz.

KAYA GÜVENÇ (Oturum Başkanı)- Sevgili arkadaşlarım; hepimize merhabalar. Bu panelimizi biraz gecikmeyle başlattık, erken saatte aramızdan ayrılacak arkadaşlar var; o nedenle bir planlama yaptık. Öncelikle yaptığımız planlamayı kısaca aktarayım: Arkadaşlarımız 15-20'şer dakikalık sürelerle ilk turda görüşlerini açıklayacaklar, sonra mümkün olan en uzun süreyi salona bırakacağız ve sonra toparlamak için bize 5'er dakika daha gerekecek.

Bu panelin bir anlamda 2,5 günden beri yapılan bütün bu konuşmaların, gündeme getirilen görüşlerin bir şekilde toparlanması, bir değerlendirilmesi şeklinde geçeceğini ümit ediyorum. En azından kapanış oturumlarında böyle programlara ihtiyacımız oluyor. Bunu yapacak düzeyde dört arkadaşımız var burada, kendilerine "hoş geldiniz" diyorum. Cengiz Faydalı arkadaşımız daha önceki bir programı nedeniyle daha erken ayrılacağı için ilk sözü ona vereceğim.

Buyurun.

CENGİZ FAYDALI (Enerji Yapı Yol Sen Genel Başkanı)- Başkana teşekkür ediyor ve sizi sevgiyle selamlayarak başlıyorum.

Başkanın dediği gibi, bu panele şu 3 günlük süre içerisinde sunulmuş tebliğleri dinlediğinizi ve izlediğinizi varsayarak konuşmalarımıza devam edeceğim. Konuşmama, bu kitapçıkta yer alan bazı tebliğleri de referans vererek başlamak istiyorum. Özellikle başta İzzettin Önder'in ve Ali Yiğit'in açılış konuşmasını, Ayfer Eğilmez'in sunmuş olduğu tebliği ve sendikamız tarafından sunulmuş olan tebliği de referansla bunları sunulmuş olarak varsayarak konuşmamı sürdüreceğim. Bu çerçevede, "bu sektörü neler bekliyor, bu sektörde ne gibi sıkıntılar yaşanacak" sorularını ilk bölümde ortaya koymak ve ikincisi de "bizlerin yapması gereken şeyler nelerdir" konusunda bir şeyler söylemek istiyorum.

Öncelikle bu referans olarak sunduğum tebliğler incelendiğinde, enerji sektörünün son 20 yıldır neler yaşadığını, neler yaşatıldığını ortaya konuldu, her boyutuyla ortaya konuldu; hukuki boyutuyla, yeniden yapılanma boyutuyla ve özelleştirme boyutuyla ortaya konuldu. "En son çıkan Elektrik Piyasası Kanunu'ndan sonra bu sektörde neler olacak" birkaç başlıkta bunları sunmak istiyorum.

Çok müneccim olmak gerekmiyor; birincisi, elektrik enerjisi son derece pahalı hale gelecek. Yani bu Elektrik Piyasası Kanunu gereğince yerine getirildikten sonra bu piyasada bir pahalılaşıma söz konusu olacak. Çünkü iktisadın genel kuralıdır; üretimden tüketiciye kadar geçen süreçte bu sürece yeni bir unsur katmak, yeni bir ünitenin katılması maliyetin artması anlamına geliyor. Daha önce Elektrik Üretim A.Ş. tarafından üretilip TEDAŞ tarafından dağıtılma sürecine şimdi toptancı şirketler, toptan üretici, perakendeci satıcılar gibi unsurlar katılarak elektrik fiyatları alabildiğine artacak. Bu bütün dünya ülkelerinde böyle olmuştur; İngiltere'de 1984 yılında kilovat/saati 5.75 cent iken, özelleştirme sonucunda 1996'da bu 9.76 cent'e çıkmıştır. İngiltere gibi güçlü bir ekonomisi olan bir ülkede bile yüzde 100'e yakın bir artış sağlanmıştır.

İkincisi, bu sektörde tekelleşme yaşanacak, hızla yaşanacak. Her ne kadar yasada yüzde 20'lik bir piyasa marjı konulsa dahi, deneyimlerimize baktığımızda, yüzde 20'lik pay da tekelleşme için yeterli bir oran olmasına rağmen şunu da biliyoruz: Sermaye hareketlerinin ne kadar hukuki olduğunu da yakından izliyoruz. Anımsayın, RTÜK Yasası'nın 29. Maddesinin 10. Fıkrası, "herhangi bir radyo ve televizyonda yüzde 10'luk hissesi olanlar devletten istek kabul edemezler" demesine rağmen şunu gördük: Bu patronlar, hisselerinin büyük bir kısmını şoförlerin üzerine, yakın arkadaşlarının üzerine, kaleşörlerin üzerine devrettiler ve ihaleye girdiler. Bu neyi gösteriyor bize? Yüzde 20'lik pay, tekelleşme için yeterli bir oran olmasına rağmen, yine bu hisse oyunlarıyla tekelleşme son derece hızlanacak.

Yine bir örnek vererek desteklemek istiyorum: İngiltere'de 1984 yılından sonra yine bir güçlü ekonomisi ve şirketler olmasına rağmen, elektrik piyasasının yüzde 60'ı ABD'li firmaların tekeline geçmiş durumdadır. İngiltere'yle mukayese etmek açısından Türkiye'yi de artık düşünün.

Üçüncüsü, bu sektörde talan, kaynakların talan edilmesi son derece yaygınlaşacak. Çünkü artık bu konuda lisans verme yetkisi tamamıyla üst kurula devredildiği için, tamamıyla Parlamento, tüketiciler, sivil toplum örgütleri, sendikalar, bütün demokratik örgütler devre dışı kaldığı için ve her sektöre girmek isteyen lisans verileceği için, enerji kaynakları talan edilecek; bu konuda da müneccim olmaya gerek yok. Katıldı ki, hele hele son dönemde biliyorsunuz, Meclis'e bir yasa tasarısı sunulmuş ki -Endüstri Bölgeleri Yasa Tasarısı- bu tasarıyla paralel olarak düşündüğümüzde de doğal kaynaklarımız ve tarihi değerlerimizin hepsinin talan edileceği çok açık, bu Elektrik Piyasası Kanunu'ndan sonra bunlar yerle bir olacak.

Başka ne olacak? Oluşturulan, adına "bağımsız" denilen, "siyasetten arındırılmış" denilen kurul, çokuluslu şirketlerin ajanı gibi çalışacak, onun inisiyatifinde çalışacak, onun çıkarları doğrultusunda çalışacak. Dünyanın en temiz, en yetenekli insanını oraya oturtsanız dahi ortada dönen rakamlara baktığımızda, orada bu sistemle bu ilişkilerde temiz kalmanın mümkün olmayacağını çıkartmamız gerekiyor.

İkincisi, bu oluşturulan kurullar asla ve asla bağımsız kurul da olmayacak; çünkü bu kurul zaten Bakanlar Kurulu tarafından atanacağı için, Bakanlar Kurulu'nun kendisine siyasi yandaşlar olacakları atayacağı da çok net.

Başka neler olacak; kaotik bir ortam yaşanacak. Çok sayıda şirketler işin içine gireceği için, yüzlerce AKTAŞ'ımız olacak, yüzlerce ÇEAŞ'ımız olacak. Bu şirketlerin sicilini size tek tek aktarmama gerek yoktur, son günlerde gazetelerde bunlarla ilgili sayfa sayfa manşetleri izliyorsunuzdur. Özellikle son dönemde ÇEAŞ'ın TEAŞ'a ne kadar borç taktığını, hangi ilişkilere girdiğini, ÇEAŞ'ın parasını kendi bankasında nasıl işlettiğini ve söz verdiği elektrik barajını kaç yıl gecikmeyle yaptığını ve daha yapamadığını, Dünya Bankası kredilerini nasıl kendi bankasında işlettiğini sayfa sayfa izleyebilirsiniz. Yüzlerce ÇEAŞ'ımız olacak, kaotik bir ortam yaşanacak.

Başka neler olacak; istihdamda tam bir kuralsızlaştırma egemen olacak. Dünyanın bir çok ülkesinde de böyle olmuştur; özelleştirme sonucunda, sigortalı, sosyal güvenceli ve sendikalı çalışan sayısı önce yüzde 10'larla başlayıp sonuna yüzde 10'lara düşmüştür, azalmalarda bir trend vardır. Şu anda örnek olarak yine elektrik sektöründe AKTAŞ'ı verebiliriz; daha önce elektrik sektöründe kamu çalışanları ve işçilerin yüzde 100'ü sendikalıyken, şu anda AKTAŞ'ta sendikalı oranı yüzde 30'lara düşmüştür ve hızla taşeron çalışmaları devreye girmiştir. Yani neoliberalizmin kuralsızlaştırma politikası küçük bir örnek olsa da orada yaşanmıştır, bu genelde yaşanacağını ipuçlarını vermektedir; yani bu sektörde çalışanlar sosyal güvencesiz olacak, ücretleri düşük olacak ve sendikası olacaklar.

Yine İngiltere'de hazırlanan rapordan yola çıkaracak olursak, "ensesi kalınlar" tabiri var orada. Şunu söylüyor: Yönetime yakın olan yönetici kadroları söylüyor; yani

çalışanların bir kısmı, yönetimin politikalarını uygulamak üzere oluşturulan bir dar personel son derece yüksek ücretler alacaklar, ama onun dışındakiler son derece düşük ücretlerle çalışacaklar.

Başka neler olacak? Özellikle tahkimden sonra birçok şirket, milyonlarca dolarlık tazminat alacak devletten; yani bunun yolu da açıldı. Bu konuda uluslararası tahkim gündeme geldiğinde, elektrik mühendisleri olarak, sendikamız olarak ve çeşitli konfederasyonlar olarak bu tahkimin niçin getirildiğini biz ifade ederken şunu söylüyorduk: "Bu hukuki bir süreç değildir; bu kârın garanti altına alınması işlemidir, eşitsiz bir ilişkidir, önce devletle şirketi yan yana koyan bir ilişkidir, tamamıyla orijininden şirketin kârı vardır. Bu tahkimin gelmesindeki amaç; şirketler çeşitli şeyleri bahane ederek, devletten yüklü oranda tazminat kurması için bir araç olarak getirilmiştir" demiştik. Ama buna karşılık o zamanki resmi söylem şöyle çıkmıştı karşımıza, özellikle 9. Cumhurbaşkanı: "Şu anda sınırdaki bekleyen 100 milyar dolarlık yabancı yatırım vardır; bu sendikacılar, bu odacılar bunları ürkütüyorlar, bu sermayeyi kaçırtmak vatan hainliğidir. Bu nedenle eğer tahkimi çıkartırsak, sınır kapısında bekleyen 100 milyar dolarlık yatırım ülkemize hemen gelecek" demişti. Başbakan bu koroya katılmıştı, Enerji Bakanı sürekli bunu söylüyordu.

1998 Ağustosunda tahkim çıktı, tahkim çıktığından bugüne kadar Türkiye'ye gelen yabancı sermaye sifıra yakındır. O zaman şunu söylüyorduk: "Yabancı sermaye, elektrik sektöründe burada yatırım yapmaz, yapmak istemez. Ne yapar; mevcut olan tesisleri ucuza kapatmak ister. Çünkü zaten ülkemizde mevcut talebi karşılayacak kadar üretim tesisleri vardır, bunları ucuza kapatacak" diyorduk. Nereden çıkartıyorduk; yine kendi mektuplarından. O dönemde, 1999 sonuçlarında Dünya Bankası'nın Türkiye Temsilcisi bir mektup göndermişti Hazine'ye; diyordu ki "şu işletme hakkı devirlerinden vazgeçin. Bu tesisleri, santralleri ve dağıtım bölgelerini mülkiyetiyle satın; ama bizim referans gösterdiğimiz şirketlere satın." Ama sonuçta dediği de oluyor, şu anda işletme hakkı, devir iyi bir uygulama olduğu için değil; vazgeçilerek, bunların mülkiyetiyle satışı için şu anda Enerji Bakanı tarafından 1,5 aylık süre açıklanmıştır.

Başka neler olacak; sosyal problemler daha çok artacak. Şundan dolayı artacak: Ülkemizin gelir dağılımı ve milli gelir düzeyi ortadadır, asgari ücret miktarı da ortadadır. 122 milyon asgari ücretin olduğu bir ülkede, şu anda Dünya Bankası ve IMF'nin "kilovatını 6 cent'ten aşağı satma" diyen bir talimatı vardır. Dolayısıyla bu özel sektöre geçeceğinden fiyatlarının yükseldiğini düşünün; çöplükte yiyecek arayan ve asgari ücretle yaşayanların bu elektriği nasıl satın alacakları konusunda büyük soru işaretleri vardır, sosyal problemler çıkacaktır ortaya. Bunlar ortaya çıkacak ve çok da müneccim olmadan görülebilecek şeyler.

Peki, bizlerin yapması gereken şey nedir? Şunu hemen belirtmekte yarar var: Bu sempozyumlar yapılıyor, çeşitli öneriler geliştiriliyor, son derece bilimsel araştırmalar, çok değerli araştırmalar da yapılıyor da, "bu değerli önerilerin, politikaların, akademik çalışmaların ülkemizdeki değeri nedir, bunlara ne kadar değer verilir, bunlar ne kadar gözetilir ve uygulamalarda bunların yeri nedir" gibi bu sürece de bakmak gerekiyor. Artık her şey ortada, Meclis süreci ortada. Çok net söylüyorum: 4628 sayılı Yasayı -bu bir iddiadır, araştırması size aittir- okuyan milletvekili sayısı yüzde 20'yi geçmez. Gidip inceleyin, araştırın; görmemişlerdir, masalarına birisi bunun gibi bir kitapçık koymuştur ve kalmıştır. Nereden mi; bizimle görüşmelerinden bunu çıkartıyoruz. Zaman zaman yasa maddesinin olduğunu yok sayıp bizden çeşitli bilgiler alıyolar. Bazen sendikalarla ilişkisi olan milletvekilleri olduğunu da hemen belirteyim -bilgi almak için arıyorlardı zaman zaman- çıkarttıkları yasadaki haberleri yok, oy kullandıkları ve Meclis süreçlerinde oy verdikleri yasadaki haberleri yok. Bu açıdan bu süreci de gözeterek çok öneri yapmanın bir esprisi yok.

O zaman ne yapmamız gerekiyor? Hele hele başta referans verdiğim bir tebliğ vardı, Sayın hocam İzzettin Önder'in bir tebliği vardı; "bu sistem içerisinde kalınarak çözüm üretmek mümkün değildir; eleştirilerimizi, eleştiri oklarımızı bu sistemin kendisine yöneltmek zorundayız" böyle bir enerjisi tüketmek ihtiyacı vardır. Bize düşen nedir? Toplum büyük bir oranda yanılırsa içerisine sokulmuştur, sokulmaya devam ediliyor, edilecektir. Bütün bu talan politikası, bütün bu yolsuzluk politikası vazgeçilmez bir politika olarak, alternatifsiz bir politika olarak sunulmaktadır. O zaman biz bunu tersyüz etmek durumundayız, teşhir etmek durumundayız.

Mesela bu talanı yapanlar, ülkenin hukuk devleti olduğunu iddia ederler, "yalan" demek zorundayız. Niye yalan; çünkü bu talanı yapanlar Anayasa'yı çiğneyerek yapıyorlar. Bu talanı, bu yolsuzluğu, bu peşkeşi yapanlar, çıkartmış oldukları yasayı da tanımıyorlar ve mahkeme kararına asla ve asla uymuyorlar. EMO ve Enerji Yapı Yol Sen olarak sayısızca davalar açtık ve kazandık. Şunu hemen söyleyeyim: Dağıtım bölgelerinin ihalesinin yayımlandığı Resmi Gazete'deki davayı kazandık ve bunun sonucundaki yapılan bütün işlemler hukuksuzdur; ama Bakanlıkta bu karar olmasına rağmen, göndermiş olmamıza rağmen hiçbir şey olmamış gibi bu mahkeme kararı sumen altı edilerek işlemine devam edilmektedir.

Bir başka şey de şu: Hukuk, aşırı derecede sınıfsallaştırılmıştır. Bakın, Yasada 11. Maddeye bakın; 11. Maddede der ki, "eğer bir şirket, kurulu yanıltırsa, kurula sahte belge verirse ve belgeler üzerinde oynarsa, bunun cezası 200 milyar Türk Lirasıdır." Şunu çok yakından izledim: Van'da bir memur arkadaş bir belgenin üstünü çizdiği için, sahtekârlıktan ve dolandırıcılıktan 12 yıl ceza aldı geçenlerde, şu an cezaevinde. Yani paran yoksa, bu işlemi yaparsan cezaevine gidersin; ama şirketsen, sadece para verirsin ve hele hele

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası

bu kesilen cezayı sumen altı edip birkaç yıl bekletirsen, kesin "seni de affederim" der, affetmiştir, böyle örnekler de çoktur. Hukuk sınıfsallaştırılmıştır, mahkeme kararları yerle bir edilmiştir. Bu açıdan bir ikiyeüzlülük vardır, çifte standart vardır.

Başka hangi ikiyeüzlülükleri teşhir etmeliyiz; ideolojik açıdan. Özelleştirme mentalitesini savunanlar -bugün bu tebliğlerde var- şunu söyler: "Biz tüketiciye, sağlıklı, ucuz, güvenilir, kaliteli hizmet sunacağız, bunun için özelleştirme istiyoruz" diyorlar. Başka bir amaçları yok, kâr etmek gibi bir amaç yok; sadece tüketiciye, ucuz, güvenilir, kaliteli, temiz, çevre dostu hizmet yapmak için özelleştirme istiyorlar. Biz buna da "kocaman yalan" demek durumundayız; yalan, yalan, yalan. Hangi özelleştirme sözleşmesine bakarsanız bakın ve hangi ülkenin özelleştirme sürecine bakarsanız bakın, orada özelleştirme varsa yolsuzluk da olmuştur, buna İngiltere dahildir, Amerika dahildir. Hangi ülkede özelleştirme gündeme gelmişse, orada peşkeş olmuştur, ucuz şekilde kaynak transferi olmuştur.

Şunu göz ardı etmemek lazım, ikiyeüzlülüğün bir başka boyutunu ortaya koymak lazım: Dünya Bankası raporlarında verdiği kredi şartlarından birisi "TEAŞ'a 4,5 cent, TEDAŞ'a 6 cent üzerinden satacaksın" demiştir. Dönemin bir bakanı, Güneş Taner'di sanırım, çıkıp kamuoyuna şunu demişti: "Avrupa'da 1 cent elektrik 6 cent'se, Türkiye'de de 6 cent olacak; Avrupa'da elektrik 6 cent'se, Türkiye'de de 6 cent olacak; Avrupa'da 1 litre petrol 1 dolarsa, Türkiye'de de 1 dolar olacak" demişti. Ama şunu dememişti: "Kişi başına gelir 25 bin dolarsa, Türkiye'de de 25 bin dolar olacak" dememişti, "Avrupa'da bir mühendis 10 bin dolar maaş alıyorsa, Türkiye'de de 10 bin dolar maaş olacak" dememişti. Şu anda yine örnek vererek söylüyorum; Türkiye'de şu anda 122 milyonla çalışan milyonlarca insan vardır ve evine düzenli geliri olmayan yine milyonlarca insan vardır. Bu insanların olduğu biline biline "6 cent'in yoksa, elektrik tüketemezsin" demek, insancıl bir tespitle söylem değildir; insani duygulardan olabildiğince uzaklaşmış bir politikadır.

Zaman zaman panelden sonra, bu eleştiriyi yaptıktan sonra arkadaşlarım gelip beni şöyle eleştiriyorlar: "Eleştirilerin çok sert, çok sert eleştiriyorsun." Şunu hemen söyleyeyim: İnanın ki bu yaptığım eleştirinin sertliği, Guatemala'da elektrik santralleri ve haberleşme özelleştiriliyor" diye direndiği için sendikacıların beynini parçalayan kurşundan daha sert değil. İnanın ki arkadaşlar, bu eleştiriler Yatağan'da "yabancı sermayeyi sokmam" diye direnen işçilerin ve çocuklarının başına inen jandarma dipçiği kadar sert değil. Arkadaşlar; bu eleştiriler, bizlere sıkılan gaz bombaları ve tanklar kadar sert değil, söylem olarak da sert değil. Örneğin, biz özelleştirme karşıtı olduğumuzda, bakanlar şunu söylüyorlardı: Yalım Erez, "Özelleştirmeye karşı çıkamı camdan aşağı atarım." Rahmi Koç, "Özelleştirme, bazukayla da olsa yapılmalıdır" demişti. Bunları gözettüğimde, eleştirilerimiz çok sert olmasa gerekir.

Bu açıdan enerji sektöründeki yaşanacak bu kıyım, bu talan politikasına karşı yapacağımız şey şunu söylemektir: "Tamam, bizi sömürüyorsunuz, bu sektörü talan ediyorsunuz; ama hiç değilse kendi ideolojik argümanlarınızla yapın bunu. Bizim argümanlarımızı kullanarak, onların içini boşaltarak, ikiyüzlü davranarak bunları yapmayın, bunlara müsaade etmeyeceğiz" demeliyiz.

Bir şeyi de anımsatarak bitirmek istiyorum sözümü. Bu sempozyumdan önce bir Danışma Kurulu yapılmıştı Dedeman Otelinde, orada bir söz almıştım ve şunları söylemiştim: "Bir sempozyum daha yapacağız ve bu sempozyum sonucu kütüphanemize koyacağımız kalın bir kitapçığımız daha olacak ama bunun hayatta karşılığı hemen hemen hiç olmayacak." Bundan sonra taktığımızı değiştirelim, bundan sonra bu tip etkinlikleri halka açık yerlerde ve halkın anlayacağı dille yapalım. Çünkü gittikçe salonlara kapana kapana birbirimizi de artık tekrar etmeye başladık, bu açıdan böyle bir yöntem bulmak zorundayız. Niçin bunu bulmak zorundayız?

Bakin, bundan 1 hafta önce Enerji Piyasası Forumu yapıldı, alelacele yapıldı -buradaki gibi 2 yıl önceden hazırlıkları yapılmayan- ve orada medya kuruluşları naklen verdiler o enerji forumunu, birçok kanalda naklen verildi. Burada açılış konuşması için tek bir kanal bile yoktu; bu bir tecruttur, bu medyanın nerede olduğunun göstergesidir. O zaman kendimize yeni alanlar yaratmalıyız, yeni alanlar bulmak durumundayız, bu söylemlerimizin haklılığını herkesle paylaşmalıyız, sürece bu yıkım politikalarından etkilenen herkesi katacak bir yöntemle yola çıkmalıyız diyorum.

Teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Cengiz Faydalı arkadaşına teşekkür ediyorum.

Cengiz, biraz haksızlık etmiyor musun? Avrupa Birliği yetkilisi geldi, burada dedi ki "ucuzluk filan yok, ama çok kaliteli enerji veriyoruz" dedi; yani "sizi öldüreceğiz, ama size kaliteli bir ölüm sunuyoruz" gibi bir laf etti. Haksızlık olmadı mı biraz? Yani gerçekten anlatılan tablo çok açık ve net ve o Avrupa Birliği temsilcisinin buradaki o sunuşunu ibretle izledim. Hakikaten yıllardan beri bu kürsülerden dile getirilen olayları bu kez bir resmi ağız veya bir yetkili ağızdan bir kez daha dinlemiş olduk.

Metin Yılmaz, buyurun.

METİN YILMAZ (Türkiye Kojenerasyon ve Otoprodüktörlük Derneği Temsilcisi)- Sayın Başkan, çok değerli katılımcılar; Türkiye Kojenerasyon ve Otoprodüktörlük Derneği'ni temsilen konuşmama başlamadan önce hepinizi saygılarımla selamlıyorum. Derneğimizi konuşmaya davet etme nezaketini gösteren sempozyum organizasyonuna teşekkürlerimi sunuyorum.

Bugün burada 3.000 MW gücüyle ve yılda 16 milyar kilowatt/saatlik toplam elektrik üretimini gerçekleştirerek, Türkiye'nin en güçlü özel elektrik sektörünü; yani otoprodüktörleri temsilen konuşacağım. Konuşmamın başlangıcında bir konuya açıklık getirmek istiyorum: Sık sık karıştığı bilindiği üzere, "kojenerasyon" adından da anlaşılacağı üzere elektrik, ısı ve/veya soğutma enerjilerinin birlikte üretildiği dizayn ve teknolojiye verilen addır. Otoprodüktör ise, büyük ölçüde kojenerasyon teknolojisini, bazen de hidrolik ve rüzgâr gibi yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanarak elektrik üretimi yapan kuruluşun yasal statüdeki adıdır. Şu demek oluyor bu: Her kojenerasyon tesisi sahibi otoprodüktör olmadığı gibi nitekim hastaneler ve mikro kojenerasyon tesislerini buna örnek verebiliriz. Her otoprodüktörün de muhakkak kojenerasyon tesisi kurması zorunlu diye bir şey söz konusu değildir.

İster fosil yakıtlara dayalı kojenerasyon tesisi olsun, ister hidrolik ve ister rüzgâr santrali olsun, otoprodüktör tesislerinin bir müşterek karakteri var; o da çevre dostu teknolojileri kullanmaları, yani az karbondioksit ve diğer emisyonları üretmeleri veya hemen hemen hiç üretmeleri.

3 Mart 2001 tarihine kadar, 1985 yılında çıkartılan 9799 sayılı Kararnameye göre kurulup işletilen kojenerasyon tesislerinin Türkiye'deki gelişme trendine şöyle bir baktığımızda, Kararname'nin liberal karakteri sayesinde 8 yıl içinde yaklaşık 3 bin megavat gibi bir kurulu güce ve üretimde de toplam 16 milyar kilovat/saatle ülkemizin toplam üretiminin yüzde 14'leri seviyesine ulaşmış olmasını kojenerasyon sisteminin bir başarısı olarak görmemiz lazım. Bugün bu sistemlerin yasal sahipleri olan otoprodüktörler sadece ülke üretimine yüzde 14'lük bir katkıda bulunmakla kalmamış, en güçlü özel enerji sektörü olduğunu da kanıtlamışlardır böylece.

Kuruluşu için kredi garantisi, elektrik için satış garantisi, faturalar için Hazine garantisi istemeyen, kendi mütevazı ortamında fabrikaların yıllardır hasretini çektiği kesintisiz ve kaliteli enerji üretmek ve zaman zaman da artan enerji fazlasını satmaktan başka gayesi olmayan otoprodüktörlük, Avrupa Birliği'nin de teşvik kapsamına aldığı ve teşvik edilmesi için fonlar ihdasını zorunlu tuttuğu enerji üretim sistemlerinin başlıcalarındandır. Diğer ismiyle ya da İngilizce tabirleriyle "distributed power" veya "on site power production" olarak geçen; yani enerjinin tüketildiği yerde üretilmesi prensibi, ülkemizde yüzde 23'lere varan kaçak-kayıp oranlarını sıfıra indirdiği gibi, ülkemiz ve sanayicimizin çıkarlarına en uygun üretim modunda çalışma imkânı veren bu sistemlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir düşüncesindeyiz.

Avrupa ülkelerinde elektrik ortalama talep artışı yüzde 1.8 iken, kojenerasyon üretimi yüzde 4 artmaktadır. Bunun birinci nedeni, kojenerasyon dizaynı ve teknolojisini getirdiği yüksek randıman avantajıdır. Bu nedenle 15 yıl önce sadece Hollanda, Finlandiya ve sosyalist ülkelerin uyguladığı kojenerasyon sistemlerini şimdi tüm Avrupa çapında tüm

Avrupa ülkeleri hayata geçirmektedir. Bugün kojenerasyon üretiminin toplam elektrik üretimi içindeki Avrupa'daki dağılıma baktığımızda, Danimarka'da yüzde 50, Hollanda'da yüzde 40, Finlandiya'da yüzde 35, Avusturya'da yüzde 26, İtalya'da yüzde 17, İspanya'da yüzde 13'lük seviyeleri görmekteyiz. Az önce bahsettiğim gibi, bu seviye şu anda Türkiye'de yüzde 14 mertebelerindedir.

Avrupa Birliği, 2010 yılında kojenerasyon üretimini yüzde 18'lere çıkarmayı hedeflemektedir. Ancak bu suretle Kyoto'da yüklendikleri karbondioksit ve karbonmonoksit taahhütlerini yerine getirebileceklerini anlamışlardır. Bu hedefe ulaşabilmek için, aynen 1996 yılında çıkartılan IC 92, Avrupa Birliğinin çıkarmış olduğu 92 sayılı elektrik direktifinde olduğu gibi, şu günlerde otoprodüktörlük direktifi draftı hazırlanmış olup Parlamente'ye sunulmak üzeredir. Türkiye'de en büyük özel sektör olma başarısını gösteren otoprodüktörlüğü sadece 4628 sayılı Yasanın birkaç satırına sığdırarak değil, daha bir yaygınlaştırmak gerekmektedir.

Enerji Bakanlığı'ndan, Avrupa Birliği'nde olduğu gibi 4628 sayılı Yasayla çatışmayacak, ancak otoprodüktörlüğün gelişme yolu üzerindeki engelleri bir bir kaldıracak ve bu engellemelerin tamamen önlenmesi için otoprodüktörlük yönetmeliğini hazırlamalarını bekliyoruz. Bu konuda kendilerine milli üyesi bulunduğumuz Kojen-Europe, yani Avrupa Kojenerasyon Birliği'nden aldığımız her türlü teknik ve diğer dokümanlarla birlikte bilgi desteğini sağlamayı taahhüt ediyoruz.

Otoprodüktörlerin bugün karşılaştıkları sorunlara şöyle bir değinecek olursak, bunun yüzde 90'lara varan bir kısmını TEAŞ ve TEDAŞ'la ilişkili olan sorunlar oluşturmaktadır.

Bunların önemlilerini şöyle özetleyebiliriz: TEDAŞ'ın otoprodüktör elektriğini kendi dağıtım sistemine değil, TEAŞ'ın yüksek gerilim sistemine veya istasyonlarına vermesinde ısrar etmesi. Bu durum, otoprodüktör tesisinden TEAŞ yüksek gerilim istasyonuna kadar yüksek gerilim hatları kurulmasını gerektirmektedir. TEAŞ veya TEDAŞ, alınan ve verilen elektrik sistemleri arasında mahsuplaşmayı, her iki yönde de tek fiyat uygulamasını kabul etmemektedir.

Bir diğer husus da, TEAŞ'ın Bulgaristan'dan 2008 yılına kadar Elektrik İthal Anlaşması'nda belirttiği Trakya'da "izole bölge" kavramı yaratmıştır. Trakya'da bu yüzden elektrik fazlası olmasından dolayı ya da bu şekilde tabir edilmesinden dolayı yeni bir otoprodüktör tesisi kurulmasına izin verilmemektedir. Bir yandan "barajlarda su tavitasyon sınırına düştü" diye elektrik sıkıntısı düştüğümüz günlerde, diğer taraftan Trakya'da kendi imkânlarımızla kurmak istediğimiz enerji üretim tesislerine izin verilmemektedir. Bu tür yatırımların engellenmesi, geleceğimizi olumsuz yönde etkilemektedir. Bütün bu ve benzeri hususların hazırlık döneminde çıkartılacak uyum yönetmelikleriyle açıklığa kavuşturulmasını beklemekteyiz.

Enerji Düzenleme Kurulu'ndan beklentilerimize değinecek olursak; yine 4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası, Türkiye'de elektrik pazarına liberal bir hüviyet kazandırmak amacıyla çıkartılmıştır. Memnuniyetle ifade etmeliyiz ki, bu Yasa 1996/92 sayılı Avrupa Birliği Elektrik Direktifi'ne birebir büyük ölçüde uygunluk içindedir. Yasanın emrettiği, elektrik piyasasının yeniden yapılandırılması ve işletilmesi işlevini yürütecek Enerji Düzenleme Kurumu özerk bir kuruluş olarak bütün bu işleri yapabilecek yetkilerle donatılmıştır. Bütün bu hususlar bize yeniden yapılandırma konularında atılan adımların doğru olduğu kanaatini vermektedir.

Enerji Düzenleme Kurulu'ndan beklentilerimizden kısaca bahsetmek istiyorum:

- Buradaki gibi düzenlenen önemli sempozyum ve tartışma platformlarının izlenmesi.
- Kurumun özerklik yapısına gölge düşürecek politiklardan kaçınması.
- Kurul, elektrik üretiminde, iletiminde, dağıtımında, mevzuatında uzmanlaşmış kişilerin görüşlerini almadan ve bunların sentezini doğru dürüst yapmadan önemli kararlar vermemelidir. Özellikle uzman sivil toplum örgütlerini kendi lehinde çalıştırmalıdır.
- Avrupa enerji komisyonları ve Kojenerasyon Birliği'yle devamlı iletişim içinde olmalı, böylece dünyanın gelişen teknolojilerinden haberdar olmalı ve Avrupa Birliği'ne giriş hazırlıkları sürecinde elektrik sistemlerimizin standart ve kalitesini Birliğin isteklerine yaklaştıracak önlemleri almalıdır.
- Eninde sonunda Kyoto Sözleşmesi'ne imza koymak zorunda kalacağımız gerçeğiyle çevremizi temiz tutan sistem ve teknolojileri teşvik edecek ve yasal düzenlemeleri öncelikle yapmaya zorlamalıdır.

Enerji Düzenleme Kurulu'nun geçmişte yapmış oldukları özverili çalışmalarıyla bize bugünleri hazırlayan ve elektrik sektöründe emeği geçmiş olan tüm özel ve tüzel kişi ve kuruluşları çok iyi dinlemelerini ve yapacakları işleri buna göre değerlendirmelerini bekliyorum, onlara başarılar diliyorum.

OTURUM BAŞKANI- Metin Yılmaz arkadaşımıza teşekkür ediyorum. Sanırım tartışmalar bölümünde benim de soracağım bir-iki soru olacak, ama onu daha sonraya bırakalım.

Sayın Sami Sevinç, buyurun.

SAMI SEVİNÇ (EMSAD Başkanı ve DEK TMK Üyesi)- Sayın Başkan, değerli katılımcılar; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Genel olarak hükümetler, küreselleşmeyle birlikte uluslararası rekabetten kopmamak için ekonomilerinin verimliliğini artırma baskısıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu hususta genel kabul gören yöntemlerden biri de merkezizetçilikten uzaklaşma ve enerji

piyasalarının serbestleşmesidir. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nde başlayan "enerjide serbest piyasa" yaklaşımı, doğal olarak bu ekonomilerle iç içe yaşayan ülkemiz gibi diğer ülkelerde de serbest piyasa rüzgârları esmesine sebep olmuştur.

"Serbest piyasaya geçelim" demekle serbest piyasaya geçilemediği gibi, her ülkenin kendine özgü koşulları gereği kendisi için düzenlemesi gereken hususlar olacağı da bir gerçektir. Serbest enerji piyasasının ana kuralı, enerji fiyatlarının hiç olmazsa asgari maliyeti yansımasıdır. Yani "üretim, iletim, dağıtım ve enerji kullanımının maliyeti enerji kullananlara yansıtılmalıdır" dediğiniz zaman, gelişmekte olan birçok ülkede de daha birinci kurala uymanın ne derece zor olduğunu görürüz. Aynı paralelde serbest enerji piyasasına geçişin ana kurallarından biri de, "her halükarda tüketiciye yansıtılacak fiyatların ucuzlaması" diye lanse ederseniz, bunun geçiş süreci yaşanan ekonomilerde çok da geçerli olmadığını rahatlıkla tespit edersiniz. Diğer yandan serbest piyasaya geçişi sadece devlete ait tesislerin satılması suretiyle kaynak yaratılması olarak mütalaa etmek de, ana hedef olan işletme verimliliğinin artırılması ve uluslararası rekabete hazır hale gelmesi kriterlerinden son derece uzaktır.

Özetle söylemek gerekirse, her ülkeye uyan tek bir model yoktur. Herhangi bir ülkede uygulanmakta olan bir modeli başka bir ülkeye "kopyala-yapıştır" yöntemiyle uygulayamayacağınız gibi, birçok ülkede uygulanan modelleri de birleştirerek bir model yaratamazsınız. Yapabileceğiniz şey, kendi koşullarınızı iyi irdelemek, dünyadaki örnekleri iyi takip ederek dersler çıkarmak ve bu tespitlerin sonrasında kendi modelinizi oluşturmaktır. Bu yeni model, bir devrim değildir; günün koşullarına adaptasyonun bir parçası olan bu durum da sürekli geliştirmeye muhtaçtır.

Bir İtalyan yatırımcı, kendi ülkesindeki düzenleyici kurul enflasyonunu, yetersiz hukuki bir altyapıda hareket etme durumlarından ötürü ateş gücü yüksek silahlarla donatılmış şeriflere benzetmekte ve genelde sorunun problem yaratmaya çalışan haydutlardan değil, iyi ve doğru şeyler yapmaya çalışan şeriflerden kaynaklandığını vurgulamaktadır. Aynı yatırımcı, değişik kurulların değişik mevzuatlarla kurulduğu, çalışanlarından çalışma tarzlarına kadar hiçbir eşgüdüm içinde olmadıklarından yakınarak, ortak bir misyonları da olmadığı için, gelişmelere katkı sağlamak yerine sürekli olarak birbirlerinin yetki alanlarına tecavüz edildiğinden şikâyet etmekte olduklarını ifade etmektedir. İtalyan yatırımcının verdiği örneğe göre, Fransız Telekom Firmasının, İtalyan NL Firmasının bir kısmını satın almak istemesi bir düzenleyici kurul tarafından alkışlanarak desteklenirken, bir diğer düzenleyici kurul tarafından lanetlenerek kösteklenmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde durum ise, bizim ilk etapta anladığımız serbest enerji piyasası kavramından oldukça farklıdır. ABD'de enerji sektörünün zaten yüzde 75'inden fazlası özel sektörün elindedir. Bu sektör, senelerce mali ve işletme kararlarının düzenleyici

kurullar tarafından onaylanması, yatırımların geri dönüşünün tarifelere yansıtılması ve güvenilirliğin ön planda tutularak oluşturulan tesis maliyetlerinin tarifelere aktarılması suretiyle geliştirilmiştir. Bugün konuşulan ise, sadece enerji üretiminin ve ticaretinin serbestleştirilmesi, ancak iletim ve dağıtım sistemlerinin monopol yapısının korunmasıdır. Bu kadarlık bir serbest piyasa geçişte bile 8 eyalette hiç başlanmamış, 18 eyalette ise hâlâ üzerinde çalışılmaktadır. Tesislerin yüzde 75'i zaten özel kuruluşların elinde olan ABD'de düzenleyici kurullar esas olarak hakem görevi yapmayı üstlenmişler ve zaman zaman gösterdikleri sarı ve kırmızı kartlarla görevlerini en iyi yapmaya çalışmaktadırlar.

New Jersey Eyaleti'nin Düzenleyici Kurul Başkanı, Kaliforniya'da yaşananları "kusursuz fırtına" olarak tanımlamakta, fırtınaya sebep olan ana konuları özetledikten sonra kendisine çıkarttığı 3 ana dersi şöyle özetlemektedir: "Serbest pazarlar yavaş yavaş gelişirler ve zorlamaya gelmezler. Sert ve zorlayıcı karar ve değişiklikler, pazarda yer alan katılımcıların güvenini sarsar ve ters etki yapar. Her türlü yasa değiştirilebilse bile, arz-talep yasası değişmez" diye tespitte bulunmuştur.

İsterseniz son olarak biraz da bize benzeyen bir ülkeden örnekleme yapalım. Brezilya; yüksek enflasyon, yüksek devalüasyon, kur riski, kamulaştırma problemleri vesaire. Tesislerin tamamı devlete ait, serbest enerji piyasasına geçişi doğrudan tesis satışıyla yapmayı planlıyorlar. İlk ihale 1995'te yapılıyor, sadece 2 konsorsiyum teklif veriyor; biri tamamen yerli, diğeryse yabancı ortaklık. İkinci ihaleye sadece bir teklif geliyor, durumun vahameti fark edilince hemen yeni düzenlemelere gidiliyor ve yatırımcıların güveninin sağlanabilmesi için sözleşme süreleri yeniden düzenleniyor, yatırımcıların kendi kusurlarından olmayan fiyat artışlarının tarifelere yansıtılması kabul ediliyor, tesislerde meydana getirilecek ilave iyileştirmelerin ilave gelirleri belli sürelerle yatırımcılara bırakılıyor. Her bir uygulama sözleşmesinden öğrenilenler yeni sözleşmelere baz olmaya bugün de devam ediyor.

Bizim kanunumuz ve Enerji Piyasası Kurulu'muza gelince, öncelikle şunu belirtmeliyim ki: Sivil toplum ve meslek örgütlerinin tüm çabasına rağmen, üstümüze giydirilmeye çalışılan elbise maalesef bize uymamaktadır, bazı ülkelerdeki bu standart elbise ölçülerinin bizde karşılığı yoktur. "Elbise bize büyük gelmiştir, dar gelmiştir" demiyorum, bu takımın ceketini ve pantolonu ayrı ölçülerde ve değişik standartlardadır. Enerji sektörü, senelerdir maalesef siyasilere, kurnaz tüccarların ve ne yapmaya çalıştıkları bir türlü anlaşılmayan bazı bürokratların elinde oyuncak olmuştur. Kanaatimce şimdi de aynı aktörlerin katkılarıyla sorumluluk başka birilerine yıkılmaya çalışılmaktadır. Kanun içinde rahatlıkla çözülebilecek konular, şimdi de kurula hazırlık üzere Bakanlığın girişimiyle hazırlanmakta olan bir el kitabına sığdırılmaya çalışılmaktadır. El kitabı hazırlanması için, konuyu bildiğine inanılan insanlara neden kanun öncesinde danışılmamıştır veya kurula seçilmemişlerdir, bunu anlamak mümkün değildir.

Kanun, 3 Mart 2001 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiş olmasına rağmen, 3 Haziran 2001'e kadar atanması gereken Enerji Piyasası Kurulu'nun 5 ay süreyle atanmaması ve ancak 2 Kasım 2001 tarihinde atanabilmeleri enteresandır. Bu kadar zorlanılarak yapılan atamalara rağmen, Düzenleme Kurulu'na yüklenen sorumluluğun kurul üyeleri tarafından bile tam anlaşıldığı kanaatini taşıyorum. Hatta özür dileyerek şunu da belirtmek istiyorum: Senelerini bu sektöre vermiş insanların bile anlamakta zorluk çektiği kurullarla yapılacak bir müsabakalar zinciri için, sporun kendisini yapmayı bırakın, televizyondan bile izlememiş bazı hakemlere görev verilmiştir.

Serbest üretici ve serbest tüketici kavramı çok iddialı bir yaklaşımdır. Bu neticeye ulaşabilmek için, ülkenin teknik ve arz tüketim yönünden altyapısının hazır olması lazımdır. Bu manada dağıtım-işletme hakkı devirleri bir özelleştirme değildir; mülkiyeti kamuya ait tesislerin özel sektör kanalıyla işletilmesi öngörülmüştür ve bu durum yeni kanun açısından da bir engel teşkil etmemektedir. Mevcut tesislerin işletme haklarının devirleriyle ilgili şu ana kadarki gelişmeleriyse tam bir fiyasko olarak niteleyebiliriz. Mevcut tesislerin bu işletme tarzından öncelikle beklenen, kayıp ve kaçakların en aza indirilmesi ve yeni yatırımların yine kamu adına süratle yapılabilmesinin önünün açılması olmasına rağmen, bu konuya 4 yılın üzerinde zaman harcayan tüm girişimciler âdeta cezalandırılmışlardır. Eninde sonunda bu veya buna benzer bir modele yine dönülecek; ancak çok önemli bir zaman dilimi, hazır mali kaynak ve enerji tasarrufu şansı heba edilmiş olacaktır.

Türkiye'de elektrik dağıtım tesislerinin ve mevcut santrallerin bu kanun çerçevesinde ve bugünkü halleriyle mülkiyetlerinin devrinin mümkün olmadığını burada bir defa daha vurgulamak gerekir. Ayrıca yapılabilmesi durumunda da bu tesislerin maliyetlerini defalarca ödemiş olan tüketicilere yeni bir mali yük yükleneceği de kaçınılmaz bir ekonomik kriterdir. TEDAŞ'ın ve hangi yapıda olursa olsun dağıtım şirketlerinin, özellikle serbest olmayan tüketicinin isteklerini karşılamak zorunda kalacaktır. Sepetteki kirazların iyileri seçildikten sonra geri kalanların başka alternatifi olmayan tüketicilere nasıl daha uygun fiyatlarla satılabileceği de merak konusudur. Perakende satış lisansı ve şirketi hususunun ise uygulamada ne getirip ne götüreceği merak edilmektedir. Eşit taraflar arasında fark gözetmeksizin hazırlanacak bir iletim ve dağıtım tarifesinden sonra perakende şirketinin tarifesindeki fark yaratabilecek tek önemli unsur, üretilen enerjinin satış fiyatıdır.

Yasanın bugünkü yapıyla arzı özendirerek yatırımların artmasını temin etmesi ve üretilen enerjide ucuzluk sağlaması kanımca mümkün değildir. Otoprodüktör üretimi dışındaki üretim kapasitesini hangi teşvik unsurlarıyla artıracığımız ise hiç belli değildir.

1999-2001 yıllarında elektrik enerjisi açığının kapatılabilmesi için, yüzer-gezer santralleri bile bizlere reva gören yetkililer, bir deprem felaketi ve Kasım 2000 ve şubat

2001 ekonomik krizleri derken, elektrik tüketim artışının yüzde 9'lardan eksilere inmesine sevinir hale gelmişlerdir. Arz-talep dengesi oluşuncaya kadar, yatırımcının ülke riski, satış riski taşıyarak Türkiye'de yatırım yapmasını beklemek sadece tatlı bir hayaldir. Pratikte rekabetin sadece üretimde oluşabileceği ve elektrik açığının büyük olduğu bir sistemde, hidrolik, güneş enerjisi, biyomass, hidrojen ve rüzgâr gibi yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilecek elektriğin nasıl destekleneceği merak konusu olmaya devam edecektir. Yatırımcı, uzun süredir yatırımın getireceği tüm mali ve finansman yükünü elektrik satış garantisi ve su garantisi olmadan taşıyamaz. Bu tip yatırımlarda 15 yıllık garantilerin dahi çözüm olmadığı ispatlanmıştır.

Kanun, hangi koşullarda Elektrik Üretim A.Ş. ve Devlet Su İşleri'nin yeni santral kurmasına izin verileceğini de belirtmemektedir. Ancak oluşacak koşulların özel sektöre cazip gelmemesi halinde, herhalde devlet garantileriyle kurulacak yeni santrallerin sahibi Elektrik Üretim A.Ş. olmaya devam edecektir. Yeni kanunda "imtiyaz ve/veya uygulama sözleşmeleriyle imzalanan ve/veya imzalanacak olan yap-işlet-devret finansman yöntemiyle yapılacak santral projelerine 2002 yılına kadar devreye girmeleri durumunda Hazine garantileri verilebilir" denilmesi, "bu projelerden vazgeçin" demektir. Üretim projeleri ve işletme hakkı ve devri projeleri, proje sahipleri tarafından henüz kabul edilmese de öldürülmüştür; hepimize hayırlı ve uğurlu olsun. Bundan sonrası artık idareyle girişimler arasındaki bir hukuk mücadelesidir ve elektrik talebini karşılanmasınaysa bir katkısı olmayacaktır.

İthalatı ve satışları endişe verici boyutlara ulaşmış olan İmdat Grubu jeneratör uygulamalarıyla ilgili gerekli tedbirlerin kısa sürede alınmasını beklemek, üretimdeki gerçekleri bilenler açısından pek mümkün değildir. Zaten herhalde bu yüzden yeni kanun da İmdat Grubu jeneratör uygulamalarını teğet geçmiş ve çıkarılacak yönetmeliğe bırakmıştır. Kanunun hiç yer vermediği bir konu da, yerli elektro-mekanik sanayiyle olan ilişkilerdir. İhracat kredileriyle gelen malzemeler yüzünden elektro-mekanik sanayiinin durumunun gittikçe kötüleşmesi bir vaka iken, enerji sektörünün gelişmesi için en az enerji üretimi, iletimi ve dağıtımına yatırım yapacak yatırımlar kadar yerli sanayi de gelişmesi önemlidir. Kanun koyucudan beklenen, yerli sanayiye korumalar getirmesi değil; yerli imalat sanayimize eşit koşullarda eşit muamelenin yapılabilmesi için yol gösterici olmasıdır.

Bugün kamu şirketlerimiz bile sanayicilerimizin yüzde 50'ye varan gümrük duvarları yüzünden ihracat yapamadığı ülkelere yüzde 3-4 gümrük vergileriyle ithalat yapabilmektedirler. Kendi sanayiini baltalayan bir düzen, ileride enerji sektörünü daha da dışa bağımlı kılarak, problemin boyutunu çözülemeyecek bir noktaya taşıyabilecektir.

Bu kanun içeriğinde, ülkemizde bu sektöre girecek mal ve hizmetlerin en az OECD ülkelerinde kabul görmüş kriterler ve kalitede olması gerektiğinin vurgulanılması bile

yeterli olabilirdi. Elektrik Piyasası Kanunu, istense de istenirse de devamlı olarak masaya yatırılacak, daha iyiye ulaştırmak için eleştirilecek ve öneriler sunulmaya devam edilecektir.

Konunun uzmanlarından oluşuğuna inanılan kurul üyelerinin neye uğradıklarını anlayıp, stratejiyi kurup gerekli düzenlemeleri yapmaları herhalde 2002 yılının sonlarından evvel olamayacak ve öncelikle yine aynı kriterlerle seçilmiş yeni kadrolaşmalarda olacaktır. Bu durumun yaratacağı arz güvenliği probleminin kısa vadedeki tek çaresi, maalesef Türkiye'nin küçülmeye devam etmesidir. Orta vadede çareyse, bizleri de olumlu bir yönde yanıltmalarını beklediğimiz konularına kısa zamanda hâkim olarak kanunda yapılması muhtemel değişiklikleri de Hükümet ve Meclis desteğine sahip olarak yönlendirebilecek cesur Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulu üyelerimizin ve onlara itimat ederek risk alabilecek diğer özel ve kamu piyasa şirketleri yöneticileriyle yeni girişimcilerinde olacaktır.

OTURUM BAŞKANI- Sami Sevinç arkadaşımıza teşekkür ediyorum.

Aslında tabii kendi sanayiini baltalayan bir anlayışı doğal kabul etmek mümkün değil. Kimdir bunlar, nedir bunlar; en güzel örneği bizim ülkemizde. Ama galiba sanayiciler açısından sorulması gereken çok önemli bir soru -belki onu da ikinci turda yine tartışabiliriz- o sanayiye baltalayan anlayışla enerji sektörünü özelleştiren ve sanayiye daha pahalı enerji sağlayan anlayış da ne yazık ki bir bütünün parçaları şeklinde, bunu biz de anlayamıyoruz zaten.

Ali Yiğit, buyurun.

ALİ YİĞİT (EMO Yönetim Kurulu Başkanı)- Sayın Başkan, teşekkürler.

Panele gelirken, sevgili Hüseyin Yeşil "artık başka şeyler söyle" dedi, ama konuşmacılar bana pek konuşacak bir şey bırakmadılar. Ben yine de eksik bırakıldığını düşündüğüm ya da o Karadenizlinin fıkrasındaki gibi, "bizim taraftan nasıl görünüyor" biraz onu anlatmaya çalışacağım, bu yeni çıkarılan yasanın; çünkü zannedersen panelimizin konusu da yeni yasal düzenlemeler üzerine.

Elektrik enerjisinde son 17-18 yıldır bir yapısal değişiklik yapılmaya çalışılıyor ve bu yapısal değişiklik yapılırken de temel amacın insana hizmet; yani kamu yararının ötesinde kâr eksensli bir dönüşüm gerçekleştiriliyor ve bu kâr eksensli dönüşüm de doğal olarak sektörün de ticari olarak yeniden örgütlenmesini zorluyor. Değişik hukuksal düzenlemelere karşı açılmış birtakım davalara ilişkin bir Anayasa Mahkemesi kararı var; yani elektrik hizmeti ya da diğer kamu hizmetlerinde herhangi bir yasal düzenlemeyle "bundan sonra kamu hizmeti olmadığı" gibi bir tanımın yapılamayacağı, yani bunun hizmetin niteliğinden gelen bir özellik olduğuna ilişkin bir yargı bu. Anayasa Mahkemesi'nin 3974 sayılı Yasayı iptal gerekçesinde söylediği bir şey bu; yani herhangi bir hizmetin kamu hizmeti olup

olmadığına siyasi otorite yasayla karar veremez, bu hizmetin niteliğinden gelen bir özelliktir, yani enerji de bir kamu hizmetidir. "Bundan sonra ben bunu kamu hizmeti saymıyorum, bu da herhangi bir ticari maldır" söylemini hiçbir şekilde hukuksal bir geçerliliği yoktur.

Ancak bu yasa iptali gerçekleştiğinde, bir televizyon söyleşisinde 9. Cumhurbaşkanı şöyle bir ifadeyi kullanmıştı; yani genel anlamda da ülkenin en tepesinde olan kişinin hukuku da temsil etmesi gerekliliği açısından ibretle izlediğimiz bir konuşmaydı: "Enerji, eskiden kamu hizmetiymiş, şimdi öyle saymazsınız, olur biter" diye çok rahatlıkla TRT 1'deki bir televizyondaki canlı yayında söylemişti.

Dolayısıyla yapılmak istenilenin anlatılması açısından son derece önemli bir şey; yani "biz artık böyle yapıyoruz, siz ne dersiniz deyin" mantığının gelip dayattığı ve çok ilginçtir ki, yasal düzenlemenin üreticiler tarafını da çok fazla memnun etmediğini görüyorum. Genel anlamda da bu enerji sektöründen yararlanan küçük üreticilerin ve diğer tüketicilerinse hiç de memnun olmadıkları ve olmayacakları bir noktaya doğru hızlı bir şekilde de ilerleniyor. Çünkü genel iktisat teorilerinde, enerji, elektrik, demiryolu, su, kanalizasyon gibi ağ biçiminde dağıtılan veya bir şebeke biçiminde dağıtılan hizmetlerin doğal tekel olduğu tanımlı. Yani doğal tekelde de her ne kadar bu yasa çıkartılırken ya da genel anlamda özelleştirmeler yapılırken rekabet ortamının yaratılması ve rekabet ortamından kaynaklı olarak mal ve hizmet fiyatlarının ucuzlanması hedeflenmektedir. Bu yasanın çıkarılma gerekçesinde de yine aynı olay vurgulanmıştır.

Oysa buralarda rekabet şansının olmadığı, tekele kim sahip olursa onun rahatlıkla fiyatları belirleyebildiği bir süreç görülmektedir dünya örneklerinde de. Yani özel kuruluşların da elinde olsa, sonuçta tekel tekeldir, kamuda da olsa tekel yine tekeldir; yani bunun niteliğini çok fazla değiştirmemekte ve bundan kaynaklı da bu alanlarda üretilen mal ve hizmet fiyatları ucuzlamamaktadır. Dolayısıyla böyle bir beklentiyle çıkarılmış olması aslında kendi paylarına da çok fazla kandırmacayı beraberinde içeren bir yaklaşımdır.

Sayın Sevinç'in konuşmasındaki bir nokta aslında tipik bir şeydir; yani sanayici, böylesi koşullarda enerji sektörüne yatırım yapmaz ve bunu da kamu yapmak zorunda kalır, bu aslında doğru bir şeydir. Sanayici hangi koşullarda yatırım yapar? Enerji sektörüne bugün yap-işlet-devret gibi negatif riskli olan koşullarda yatırım yapar; çünkü enerji sektöründe temel şey ölçek ekonomisinden yararlanmadır, yani büyük ölçekli yatırımlar yaparak maliyetlerin düşürülmesi ve genel anlamda bundan avantaj sağlamaktır. Bunun küçük ölçekte parçalandığı ölçüde maliyetler yukarıya doğru çıkacak ve amaca uygun olmayacaktır.

Bu maliyetlerle ilgili olarak aslında rivayetler muhtelifir ama henüz kamuya resmi olarak da sözleşmeler açıklanmamıştır. Ancak zaman zaman bu santrallerin işletmecilerinin, zaman zaman da kamunun yaptığı açıklamalarda, yap-işlet-devret ya da benzeri projelerde Elektrik Üretim Şirketi'nin -artık TEAŞ kalmadı- çok yüksek fiyatlı elektrik enerjisini satın almak zorunda kaldığını biliyoruz ve bunların da yüzde 100'ünün alınması gerektiğini biliyoruz.

Bunların tabii ki getirilirken hep "serbest rekabet olsun, liberal bir ortam oluşturulsun" gibi gerekçelerin de aslında çok geçerli olmadığı, ağırlıklı olarak riskin kamu tarafından üstlenildiği ve yatırımı yapan kuruluşun da sadece kâr etme riskini üstlendiği bir ortam söz konusu. Çünkü yap-işlet-devret gibi birtakım projelerde büyük bir çoğunluğu doğalgaz projeleri ve bu projelerde de doğalgazı üretim tesisinin kapısına kadar götürme yükümlülüğü BOTAS'a verilmiş, eğer getirilmezse de üretici kuruluşun kaybının tazmin edilmesi; yani herhangi bir ticari faaliyette kaynağı temin etme konusunda ticari kuruluş bir risk üstlerin, burada risk üstlenme söz konusu değildir.

İkinci sorun, üretimin pazarlanması sorunudur. Üretimin pazarlanmasında herhangi bir risk söz konusu değildir, pazarlama maliyetleri sıfırdır. Kamu, üretilen enerjinin yüzde 100'ünü almakla yükümlüdür, almazsa da bedelini ödemekle yükümlüdür. Dolayısıyla üretici kuruluşun "hangi fiyat politikası uygulanırsa biz kârlı duruma geçeriz" gibi bir fiyat politikası araştırmasına da gerek yoktur, o da önceden belirlenmiştir ve bu son derece fahiş bir şekilde belirlenmiştir; yani kamu, yüksek fiyatlarla almayı garanti etmiştir.

Toplam olarak sadece 2000 yılı içerisindeki maliyetler bazında şöyle bir rakamı sizlerle paylaşmak istiyorum: TEAŞ'ın 2000 yılı içerisinde kendi ürettiği 74 milyar kilovat/saatlik elektrik enerjisi için, termik artı hidrolik karmasına kendi ticari maliyetleri bazında baktığımızda, 1.4 milyar dolarlık bir harcaması söz konusudur. Bunun dışında Türkiye'nin 2000 yılı içerisinde toplam ürettiği olduğu 124 milyar, yani geri kalan 50 milyar kilovat/saatlik elektrik enerjisi için ödenen bedel ise 2.9 milyar dolardır; yani buralara yüksek fiyatlarla muhasebeleştirilmesinden kaynaklı olarak.

Bunu özellikle şunun için söylüyorum: Türkiye'deki sanayinin rekabet gücünün düşük olduğu ve bunun da ağırlıklı olarak elektrik enerjisi maliyetlerinin yüksek olduğu gibi, son dönemlerde kullanılan moda tabirle reel sektör temsilcilerinin Hükümetten bir talebi var; "bize ucuz elektrik verin." "Peki, bu ucuz elektriği nasıl vereceğiz" diye baktığımız zaman, "hem bize elektrik alanını açın, size pahalı elektrik satmaya devam edelim; ama siz onu alın, aradaki farkı siz sübvansede edin, benim üretim tesislerime de ucuz verin." Böyle bir mantıkla bir üreticilik ya da sanayicilik söz konusu olamaz; yani mülkiyetin kimde olduğu, yani kamu mu yapsın, özel kuruluş mu yapsın, bu siyasal bir tercih olabilir. Ben, elektrik sektöründe ve bir sürü alanda mülkiyetin kamuda olmasını savunuyorum;

ama buradaki tartışma çok daha farklı bir tartışmadır. Çünkü özel kuruluşlar nedense sürekli olarak risk üstlenmekten kaçınıp ya da kamudan birtakım teşvikler alarak, bu şekilde kalkınmayı kendi önlerine hedef olarak koymuşlardır. Bunun terk edilmesi gerekiyor; yani üreticiler eğer sanayici bir alanda kâr etmek istiyorsa, riski üstlenmek zorundadır ve riski üstlendiği ölçüde de bu işi usulüne uygun yapıyorsa kâr eder ya da zarar eder, bu da onun olayıdır.

Neden bir otomobil fabrikası kurulurken şöyle bir tartışma yapılmıyor; herhangi birileri çıkıp "senin otomobilinin bütün girdilerini temin edeceğim, ürettiğin otomobillerin de hepsini satın alacağım, üstüne üstlük de fiyatını sen belirleyeceksin" demiyor. Böyle bir sözleşme olabilir mi; olamaz. Niye elektrikte bu oluyor; çünkü kolay, kamuya böyle sözleşmeleri kabul ettirip kolayca para kazanmak. Bir sanayici de bunu bir televizyonda çok rahatlıkla şöyle savunuyor: "Kredi aldım, ödemem gerekiyor, elbette yüksek fiyatla satacağım ki çıkartayım." Aynı sanayici de yine aynı konuşması içerisinde diyor ki, "devlet hiçbir şeye karışmasın, liberal bir ortam oluşsun, rekabet oluşsun." Rekabet nasıl oluşur? Tıpkı bir arabanın piyasada bir kalitesine göre satış fiyatı varsa, "ben çok yatırım yaptırım, hemen bunun karşılığını alayım" diye herkes 10 bin dolara araba satarken 20 bin dolara satamayacağına göre -çünkü kimse almaz- dolayısıyla 10 bin dolara satarak yatırımını bir şekilde amorti etmek durumundasın. Ama enerji konusuna iş gelince, nedense "kamu bunları yapsın, biz de sadece kâr edelim" böyle bir mantık zaten Türkiye'nin enerji sektörünü batırmış durumdadır.

"Yeni çıkarılan yasadan sonra ne olacak ya da neler olabilir" diye söylediğimizde, bir defa yasa hiçbir şekilde insan faktörünü dikkate almamıştır ya da vatandaş faktörünü dikkate almamıştır. Yasanın dikkate aldığı bir tane faktör vardır; "buradan nasıl kâr edilebilir" yani daha doğrusu "özel kuruluşlar nasıl kâr edebilir, ben de ona nasıl kolaylık sağlayabilirim" gibi bir mantık getirilmiştir ve bu mantıkla da doğal olarak çalışanlar göz ardı edilmiştir; çünkü üretim tesislerinin tümü 4046 sayılı Yasaya göre mülkiyet esası satılacaktır. Satıldığı zaman, burada çalışan personelin büyük bir kısmı kamuya iade edilecektir, bunlar uzmanlık alanları dışında doğal olarak evrak memurluğu yapar konuma geleceklerdir ve buraları alan kuruluşlarda ya da beğenmediği için istifa edip yeniden o kuruluşlara farklı koşullarda istihdam edileceklerdir. İş güvencesi hiçbir şekilde dikkate alınmamıştır, tamamıyla buraların kolayca birileri tarafından alınıp işletilmesi için ne gerekiyorsa onlara yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Oysa bir toprak parçası üzerinde egemen olan bir devlet, bir tüccar gibi davranamaz, buradaki vatandaşların da hukukunu korumak ve onların da iş garantisi, istihdam gibi problemlerini çözmek zorundadır. Aksi takdirde, bize ta ilkokuldan beri öğrettikleri "vergi vereceksiniz, bu size yol, su, hizmet olarak geri dönecek..." Vergi vermeye devam ediyoruz; ama yol, su, hizmet olarak geri dönmediği gibi "bunlara ancak para verirsen olur" noktasına

gelmişse, o zaman devlet diye bir otoritenin de tartışılır noktaya gelmesi gerekiyor. Zaten uluslararası sermaye de bunu bu şekilde yapmaya zorluyor; çünkü ulusal devlet ve ulusal hukuk da bir şekilde bunun önünde engel olarak görülüyor.

Bunun yasayla birlikte geleceği söylenen ve bir dizi perakendeci şirket, toptancı şirket vesaire gibi birtakım şeylerin aslında öyle bugünkü teknolojik düzeyle de kolayca oluşturulabilecek şeyler olmadığını herkes de biliyor. Sevgili hocamız Osman Sevaioğlu, güzel şeyler hazırlayıp bunları anlatıyor; "binanın üst katındaki başka şirketten, orta katındaki başka şirketten, yandaki bina başka şirketten vesaire." Yani bunları dinlediğiniz zaman da böyle bir bilgisayar ortamında bunlar çok kolaydır, farklı renklerle boyarsınız, hepsi görünebilir; ama şimdi elinizde bir tane ağız var ve ağa da birisi sahip, ben de geleceğim üst kattakine "senin elektriğini hiç kesmeyeceğim, ama yüksek fiyattan satacağım" diyeceğim, alt kattakine "arada sırada kesebilirim, ama ucuz satacağım" diyeceğim. Bunlar bugünkü teknolojik düzeyle olabilecek olan şeyler değil.

Bu ancak her noktadaki her dağıtım noktasında akıllı sistemlere ihtiyaç duyan bir modeldir ve bu da dünyanın herhangi bir ülkesinde henüz başarılı bir şey değil. Çünkü Türkiye bugün elektrik sektörüne yaklaşık 78 yılda toplam dağıtım-iletim toplamı 110-120 milyar dolarlık bir yatırım yaparak böyle bir noktaya gelmiştir. Herhalde bunun 2 katı kadar daha yatırım yaparsa, evlerimizdeki sigortalardan apartman girişindeki sigortaya, trafonun çıkışındaki sigortaya, her tarafı akıllı hale getirebiliriz. Bunu da ne için yaparız? Perakende satışçılar para kazansınlar diye yaparız.

Ortada bir mantık hatası vardır, Türkiye bu kadar zengin bir ülke değildir; enerji sektörüne bu kadar para harcamak, hatta bunun üstünden de "bak, bu söylediğimizi ispat etik" demek gibi bir lüksümüzün olduğunu zannetmiyorum. Dolayısıyla olmayacak duaya amin denilmeyeceğine göre, bu olmayacak bir şeydir, Bunun üstüne kafa yormak yerine merkezi planlı yapıya yeniden dönülmelidir. Planlama fikrinin son yıllarda tu kaka edildiği bir süreç yaşandı, sanki planlar kötümüşçesine yargılandı. Oysa uygulanmadığı için kötü noktada kaldı ve uygulayanların da siyasiler oldu; ama kabahat plandaymış gibi, planın eleştirildiği bir dönem de yaşandı Türkiye'de. Bunun da çok iyi sözcüleri vardı, Dünya Enerji Konseyi Türk Millî Komitesi adına Sayın Mustafa Özcan Ültanır her tarafta ve Bakanlığa da telkinde bulunuyordu; "planlamayı reddedin, bunlar bilmezler, açın özel kuruluşların önünü, enerji sorunu çözülecek" vesaire gibi birtakım telkinler. En sonunda da hakikaten planlama fikri reddedildi ve Türkiye bir kaosa doğru gidiyor.

Oluşturulacak Elektrik Piyasası Üst Kurulu veya sair kurullar, olayın bütünlüğünü; yani ülke genelinde bir enerji konusunu düşünemeyecekleri ve algılamaktan uzak olacakları için -çünkü plan, bütünlük fikri reddedildiğinden görülemeyecektir- parçalar üzerinde uğraşan bir şeyin de Türkiye'nin enerji sorununu çözebilmesi olanaklı değildir. Bir piyasanın herhangi bir alanda oluşabilmesi için ya da ondan kaynaklı bir ucuzluğun

oluşabilmesinin koşullarından birisi de üretimin fazla olmasıdır. Oysa, enerji depo edilemezliğinden dolayı, üretildiği anda tüketilmesi gerekliliğinden dolayı hiç kimse de satış garantisini görmeden bu alana gelip yatırım yapmayacağına göre, herkes satış garantisi esasında üretim tesisi kuracak. Bu da hiçbir şekilde rekabetin olmayacağı anlamına geliyor ve her zaman birilerinin satmayı garantileyebilecekleri bir ortamın oluşması anlamına geliyor.

Yasada büyük bir zorlamalarla da olsa yapılmış olan İşletme Hakkı Devri ya da Eski Sözleşmelerin Yasaya Uydurulması gibi geçici 2 iki tane madde vardı, bir biçimde en azından riski özel kuruluşların üstlenebileceği bir ortama zorlayan. Anayasa Mahkemesi de tuta tuta bu koskoca yasada o kamuyu koruyabilecek 2 maddeyi iptal etti ve şu anda onların da işletme hakkı devrinin ya da eski verilmiş olan imtiyazların da süreceği bir dönem söz konusu. Yani Türkiye'de yargının da artık kuşatılmış olduğunu ve rahat karar veremediğini söylemek gerekiyor, çünkü şu yasa da eğer Anayasa hukuku açısından incelenirse iptal edilebilecek. Belki yasa kökten bir kamu aleyhine hükümler içermesi nedeniyle iptal edilmesi gerekirken, kamunun hukukunu koruyacak geçici 2 maddesinin iptal edilmiş olması da aslında ilginçtir. Böyle bir yasayla da Türkiye'yi iyi şeylerin beklemediğini değişik konuşmacılar da dile getirdiler ve en azından elektrik enerjisinin bundan sonra daha da pahalalanacağını söyleyebiliriz. Bu da yasanın çıkarılma gerekçesine zaten aykırı bir durum oluşturacaktır.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Ali Yiğit arkadaşımıza teşekkür ediyoruz.

Cengiz Faydalı arkadaşımız ayrılmak durumunda, tekrar teşekkür ediyoruz katıldığınız için.

Sevgili arkadaşlarım, şimdi söz salonda.

AYFER EĞİLMEZ- Sayın Sevinç'ten, bir kavram kargaşasının açığa kavuşturulmasını istiyorum ve yanlış anlaşılıyor. Sayın Sevinç, yap-işlet-devret yahut da devir meselesinin özelleştirme olmadığını söylediler. Bunu bir kere çok açık söyleyelim: Özelleştirme, sadece mülkiyet devri değil; özelleştirmenin pek çok çeşitleri var ve pek çoğunun da bir arada uygulandığı yeni yöntemler de var. Dolayısıyla buradaki temel sorun, kamu hizmetinin kimin eliyle yapıldığıdır; kamu hizmetinin özel kesimce yürütülmesi, tamamı veya bir kısmı, hiç fark etmiyor.

Dolayısıyla işçilerde de örneğin bununla karşılaşıyorum, arz yöntemini özelleştirme kabul etmiyorlar; hayır, doğrudan özelleştirme. Dolayısıyla bunu böyle kabul edelim. Oradaki bütün sorun, kamu hizmetinin kimin eliyle yürütüldüğüdür.

Gelelim bu rekabet meselesine bu anlamda gerek sübvansiyonlarla -hele hele doğal olan bu yapıda- devletin yapamayacağı meselesine ve bir de üstelik Avrupa Birliğine de atıfta bulunarak söyleniliyor. Hayır, Roma Anlaşması temel anlaşmadır. Roma Anlaşması'nın 30. Maddesi asla "Kamu eliyle yürütülemez" demez. Şunu der: "Önemli olan rekabet koşullarının oluşmasıdır." Dolayısıyla hele hele bizim KİT'lerimiz, özelleştirmeye hazırlamak amacıyla- A.Ş'dir bunlar; yani bildiğimiz özel anonim şirketler nasıl çalışıyorsa, ticaret hukukuna bağlı kârlılık anlamında da özel ticari usullerle çalışırlar. Dolayısıyla önemli olan orada yarışmaktır, piyasa, kamuda olmasının piyasa girmesi açısından hiçbir sakıncası yoktur. Bildiğimiz A.Ş'dir, anonim şirkettir ve ticaret hukukuna göre çalışır.

Bunları açıklamak gereğini duyuyorum, çünkü sonra çok üzülüyorum. O özelleştirmede leasing'ler var, kiralamalar var; bunların hepsi özelleştirme. Dolayısıyla sadece oradaki varlık satışı ya da mülkiyetin devri meselesi değil, bunların hepsinin de bir arada uygulandığı yöntemler de var. Bu bir özelleştirme hizmeti yürütülmesi meselesidir, kimin eliyle yürütüldüğü meselesidir. Buna açıklık getirmek istemiştım.

HÜSEYİN YEŞİL (TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi)- Ben yine 27-28 ve 29 Kasım 2001'de İstanbul'da yapılan Türk Enerji Forumunda Sayın Bakan -ki bu forum, Enerji Bakanlığı'nın himayesinde yapıldı ve Enerji-Sen tarafından finanse edildi, sponsoru oydu- şöyle bir yanıltıcı bilgiyi verdi diye düşünüyorum, onun için Ali Yiğit'e soruyorum, diğer konuşmacılar da buna cevap verebilirler: Örneğin, kayıp-kaçak oranının 2000 yılında 21,6 olduğunu, bunun 14,6'sının kaçaktan kaynaklandığını söyledi. O zaman Türkiye'de kayıp yok; çünkü normal teknik kaybının yüzde 6 ve 7 ya da bilemediniz 8 civarında olduğunu düşünürsek, o zaman "Türkiye'de teknik kayıp yok ve kaçak var" diyebiliriz. Bu çok yanıltıcı bir bilgidir, siz panelistler tarafından bunun düzeltilmesi gerekiyor diye düşünüyorum. Çünkü bundan hareketle şöyle bir şey de iletti: "Şu anda 1 milyon hanenin elektriği kesik" dedi, yani kaçak kullandıkları ya da parasını ödemedikleri için ve "her evde 5 kişi yaşarsa, 5 milyon kişi yapar" dedi; yani şu anda Türkiye'de o tarihte 5 milyon kişinin karanlıkta olduğunu söyledi.

Böyle bir Enerji Bakanlığı'nın bu şekilde yönetilemeyeceğini de söyleyerek, bu bilginin düzeltilmesini istiyorum.

OĞUZ TÜRKYILMAZ (Makine Mühendisleri Odası)- Bu iki toplantıda Enerji Bakanlığı bürokratlarını dinledim, meslek örgütlerinin temsilcileri de dinlemişlerdir. Türkiye Enerji Milli Komitesi'nin düzenlediği Elektrik Enerjisi Forumu'nda ve hem Doğalgaz Sanayici İşadamları Derneği'nin düzenlediği Doğalgazın Kentlerde Kullanımı Toplantısında, Bakan ve kadroları "yönetişim" kavramını kullandılar ve "biz yaptığımız çalışmalarda ilgili kesimlerin bizimle diyalog içinde olması, katkılarını ve görüşlerini iletmelerini istiyoruz" dediler. Tabii kanunu çıkardıktan sonra bu görüş ifade edildi. Gerek

Elektrik Piyasası Kanunu'nda, gerekse Doğalgaz Piyasası Kanunu'nun hazırlık sürecinde, o şimdi savunduklarını söyledikleri "yönetişim" kavramının uygulamalarına yönelinmedi.

Bugün geç de olsa bunu söylediklerinde içten olduklarını kabul etmek istiyorum. Bundan sonraki çalışmalarında, gerek Enerji Bakanlığı ve gerekse Enerji Piyasası Üst Kurulu'na buradaki görüşlerimizin, yazılı tebliğ olarak kongrede katkı olarak sunulan görüşlerin iletilmesinde, kongre yürütmesini yapan kuruluş olarak Elektrik Mühendisleri Odası'nın görevli olduğuna düşünüyorum.

Bir de Cengiz dedi ki, "hep kendi kendimize tartışıyoruz, esas tartışması gerekenler ya da kitleler yok." Kitleler hiçbir zaman bu salonlara gelmezler ama bizim görüşlerimiz -Ali Yiğit, çok şikâyet etti, demin sitemde bulundu- bu kongre kitapçığı şeklinde bütün tartışmalarıyla Anayasa Mahkemesi'nin bütün üyelerine, Anayasa Mahkemesi raportörlerine, Danıştay'ın bütün 10 tane dairesi ve her bir dairenin 5 tane üyesine ve bütün bölge idare mahkeme başkanlıklarına iletirseniz, o zaman belki görüşlerinizi onlara iletmiş olursunuz. Yoksa onların dünyasında siz yoksanız, sizin olmadığınız bir dünyada sizin görüşlerinizi bilerek karar veremezler diye düşünüyorum.

SELİM IŞIK (Elektrik Mühendisi)- Ali Yiğit'e bir soru sormak istiyorum. Özelleştirme olması durumunda fiyatların 2 katına çıkması tahminimiz gerçekleştiği takdirde, bu en fazla fabrika sahiplerini, sanayicileri etkileyecek. Çok güzel bir sempozyum düzenlenmiş, niye burada bir sanayici, bir fabrika sahibi yok? Yani onlarda burada olsaydı, panel amacına daha iyi ulaşmış olurdu; yani sadece biz bize yeterli bir verim alınacağını düşünmüyorum.

SALONDAN- Metin Yılmaz arkadaşına soru sormak istiyorum. Kojenerasyon ve otoprodüktör ayırımını güzel koydu, ancak bu 3 bin megavatlık üretimin ne kadarının otoprodüktör; yani kojenerasyon uygulamasında olmayan otoprodüktör olduğundan bahsetmedi, onu merak ediyorum.

TUNCAY DERMAN (Elektrik Mühendisi)- Genellikle kongreleri, sempozyumları takip eden bir arkadaşınızım. Türkiye'de elektrik sektörü büyük bir değişim geçirdi, biliyorsunuz 1970'ten önceleri başlayan bir akım var Türkiye'de ve bugünlere geldik. 1970'te Türkiye Elektrik Kurumu kuruldu, 1982'de Türkiye'de kamu elektrik tekeli oluştu, 1984'te bu sefer özel sektöre açıldı ve şimdi de rekabetçi bir piyasanın tartışmasını yapıyoruz Türkiye'de. Bu kadar çok model değiştirildiği zaman başarı şansı da bana göre düşüyor. Ancak bir modelden öbürüne geçerken, o modelin ne getireceğini peşin yargılarla yargılama diye bir alışkanlığımız var, 1984'te Özal'ın çıkardığı 3096 sayılı Yasada da oldu.

Başarısız olmasında birçok sebep var, bunların çoğu bu sempozyumda da söylendi; ancak atlanan bir sebep dikkatimi çekiyor, devamlı kötülüyoruz. Mesela biraz evvel

Elektrik Mühendisleri Odası Başkanı Sayın Yiğit de söyledi, özel sektörün yaptığı işlerde pahalılıktan söz ediliyor, oranlar veriliyor, "75 milyar kilovat/saatte TEAŞ'ın yaptığı harcamalar şu kadar, öbüründe bu kadar, kalan 50'de bu kadar" filan deniliyor, daha fazla elektrik parası ödenmiş. İkisi arasındaki farklılık söylenmiyor yalnız, hani bazı şeylere "kandırmaca" diyoruz, devletin kamuoyuna yaptığı birtakım şeyleri kandırmaca olarak niteliyoruz; ama kendimiz de kandırmacaya başvuruyoruz.

Burada şöyle bir kandırmaca var: Kamunun yaptığı tesisler aşağı yukarı amortismanları ödenmiş tesisler, termik santrallerimiz oldukça eski santrallerdir ve yeni santrallerin yatırım bedellerini hepimiz biliyoruz, Hazine ödüyor, bunlar TEAŞ'a yansımıyor, haliyle oradan çıkan maliyet düşük bir maliyet. Özel sektörün yaptığı yatırımlardaysa, özel sektör yeni bir tesis yaptığı zaman bu yatırımın maliyetini olduğu gibi enerji maliyetine yansıtma mecburiyetinde, belli bir zaman içinde bunu geri almak mecburiyetinde. Dolayısıyla iki mukayesede büyük hataya düşüyoruz. Bu arada yanlış yapılanlar var Türkiye'de, bütün arkadaşların söylediklerine ve özellikle Sayın Yiğit'in söylediklerine katılıyorum, Türkiye'de yanlışlar var; bir AKTAŞ olayı var, birtakım santraller var ve bunların şu anda yargıda değerlendirildiğini de biliyoruz.

Sonucu ne olursa olsun, uygulansın veya uygulanmasın, siyasi tercihlerin tartışmasını yapacak değilim; ancak dikkat etmemiz gereken husus şu: Bu projelerde, özellikle geçtiğimiz 17 yıllık dönemdeki projelerde ben bizzat içinde çalıştığım için yakından biliyorum, çok iyi projelerle de karşılaştık. Bugün çok önemli bir proje portföyünü çöpe atma noktasına geldik, Türkiye bu kadar büyük bir lükse sahip değil. Arkadaşlarımız belirttiler, bunların yarın tahkim kanunlarının da çıkmış olması dolayısıyla tazminatlarını ödemekle mükellef hale gelecek Türkiye, bunları da hesaba katmamız lazım. "Zararın neresinden dönülse kârdır" mantığını da burada söylemek mümkün, ancak ben şunu söyleyeceğim: Devletle her şeyi yapmak diye bir çağı çoktan geride bıraktık, bugün devletin yapamadığını hepimiz çok net şekilde biliyoruz, burada bunu tekrarlamama gerek yok.

Ben 40 yıldır enerji camiasının içindeyim, 25 yılım TEK'te geçti, 10 yılım Elektrik İşleri Etüt İdaresi'nde geçti, son 3 yılım da Enerji Bakanlığı'nda geçti.

Bu dönem içinde şunu gördüm: Bütün bu modellerden "şu veya bu iyidir" demek yerine, geldiğimiz noktada karşımıza çıkan modelin yaşaması için elbirliği yapsak diyorum, işbirliği yapsak diyorum. Bugün kurulu kötölemek çok kolay, kanunu kötölemek de çok kolay; ama ortada bir realite var, bir piyasa oluşmuş, yüzlerce proje var. Otoprodüktörler bu hesaba dahil değil, söylediğim yüzlerce projeye, otoprodüktörler şu anda kendi canlarını kurtarmaya bakıyorlar; çünkü bütün bu model değişiklikleri vesaire otoprodüktörleri, daha doğrusu sanayicileri o kadar etkilemiş ki, kendi enerjilerini kendileri kurmaya çalışıyorlar. Bu işbirliği nasıl yapılabilir? Bence bu sempozyumlarda, bu forumlarda bunun

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası

tartışılması lazım? Yani herkes her şeyi tenkit ederek Türkiye'nin bir yere varamayacağını artık anlamalı.

OTURUM BAŞKANI- Sevgili arkadaşlarım; panele katılan arkadaşlarımız, sorulan sorulara veya ilk turda değinemedikleri konular varsa onlara değinecekler. Buyurun.

METİN YILMAZ- Ben, otoprodüktörlerin dağılımıyla ilgili sorunuzu yanıtlamak istiyorum. Bu soruyu yanıtlamadan önce bir ön bilgi vermenin faydalı olacağı kanaatindeyim. Enerji Bakanlığında, gerekse bizim çalışmalarımızda, otoprodüktörleri 3 ana grup altında incelemekteyiz. İsterseniz olayı iyi anlayabilmek için harf verelim "A, B ve C" grupları diyelim; A grubu altında şu anda mevcut işletmede olan otoprodüktörler ki şu anda Türkiye'de toplam 90 tane otoprodüktör işletmededir. Bunun sayısal olarak yüzde 65-70 dolayında kojenerasyondan oluştuğunu, geri kalanların ise kombine çevrim, HES ve bir adet de rüzgâr olmak üzere dağıldığını görmekteyiz.

B grubu altındaki otoprodüktör başvurularına bakacak olursak, bunların sözleşmesi imzalanmış; fakat işletmeye alınmayanlar olduğunu görmekteyiz, bunların da son sayısı 60-70 dolayındadır.

C grubundakiler de planlanan otoprodüktör başvurularıdır. Bunlar da Enerji Bakanlığından aldığımız son bilgiye göre en son 161 idi. Bu B ve C gruplarının toplamına kapasite olarak baktığımızda, 12-13 bin MW dolayında, yaklaşık 3 bin MW da çalışmakta olduğunu düşünürsek toplamda 16 bin MW dolayında bir kapasite söz konusu olmaktadır. Bunların hepsinin uygulanması halinde, elektrik ihtiyacımızın büyük bir bölümünün karşılanması mümkün olacaktır.

Sanırım sorunuzu yanıtlamış oldum, isterseniz konuyu daha da açabiliriz. Bu tür istatistiksel veriler için derneğimizin websitesini ziyaret etmeniz de faydası olacaktır.(www.kojenerasyon.com)

SALONDAN- Kojenerasyonla ifade ettiğiniz şey doğru; yani enerjinin bir biçimiyle üretim sürecinizdeki bir kısım fazla enerjiyi elektrik enerjisine dönüştürmeniz ve ihtiyaçları karşılamak bağlamında. Şöyle diyeyim: Bir doğalgaz santrali yaparak otoprodüktör santral yaptığınızda bu bir kojenerasyon santrali değildir; yani ihtiyaçtan kaynaklı yapmışsınızdır, ama bunu yalnızca kendi bulunduğunuz mevkide tüketiyorsunuzdur. Örneğin, Eskişehir sanayi sitesindeki ya da OSTİM'deki santraller; bunlar herhangi bir farklı enerji dönüşümleri sürecindeki fazla enerjinin tüketilmesine yönelik bir şey değildir, bu yalnızca bir jeneratör almak yerine bir santral kurma anlamını taşımaktadır.

METİN YILMAZ- Şunu söylemek istiyorum yalnız: Sadece elektrik bazlı düşünüyorsunuz gibi geldi, bahsettiğiniz projeler kapsamında aynı zamanda ısının da kullanılması mümkündür.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ediyorum. Sayın Sevinç, buyurun.

SAMİ SEVİNÇ- Bana aslen yöneltilen soru çok fazla değil ama bazı komentler var, o komentlere ben de katkıda bulunarak cevap vermek istiyorum. Ama öncelikle Ali beyin ortaya koyduğu bir tespitten ben de bahsetmek istiyorum. Neticede mühendislik bir müspet bilimse, bazı değerlendirmelerimizi yaparken de bu bilimin dışına çıkmamamız lazım. Yani bir şeyin maliyeti, değişik yerlere göre değişik şekillerde oluşmaz; öyle gösterilebilse bile maliyet, maliyettir. Rekabetin niye oluşmadığını vurgulamak için söylüyorum; en önemli hususlardan bir tanesi de budur.

Şu anda bir örnek vereyim, doğrudan örnek verirsek belki daha kolay anlayabiliriz. Mesela, Türkiye'de Deriner Barajı yapılıyor, Deriner Barajı'nın yapım süresi 7 yıldır ama inşaatı için kullanılan kredi, 1 yılı geri ödemesiz 2 yıl vadeli. Böyle bir barajı hangi özel sektör kuruluşu finanse edip 20 yıl sonra veya 20 yıl içerisinde buradaki getiriye bekleyebilir? Bunu ancak kamu sektöründe hepimiz hep beraber bu külfete katlanmak suretiyle karşılıyoruz. Niye; çünkü Hazine bu borcu üstleniyor ve daha baraj yapımı devam ederken geri ödüyor. Nereden ödüyor; ya para basmak suretiyle ödüyor ya da bizim üzerimize saldırdığı vergilerle bunu karşılamaya çalışıyor. Bu bir realiteyse, bu enerji üretiminin Deriner Barajı'ndaki maliyetinin düşük olduğunu hiçbir şekilde söylemez. Bu maliyet, bir şekilde kullanıcılardan, vergi ödeyenlerden çıkmaktadır. O yüzden bazı tespitlerimizi yaparken bence dikkatli olmamız gerekir diye düşünüyorum.

İkinci bir olay, biraz evvel Ali Bey de söyledi, eğer TEAŞ'ın maliyetleri gerçekten bu kadar düşükse, bu yap-işlet santralleri veya bazı diğer santraller son 4-5 senenin işidir, biz TEAŞ'tan 25 yıldır elektrik alıyoruz. Bu aradaki farklar nereye gitmektedir? Yani eğer maliyet bu kadar düşükse, bu farkların da bize başka şekillerde yol ve su olarak geri gelmesi lazımdı herhalde. Aradaki problemleri maalesef bugünkü yöntemlerimiz içerisinde, yönetim tarzımız içerisinde aşamıyoruz.

Problemleri aşamadığımız için, her ne kadar değişik platformlarda "santrallerin özzerleştirilmesi, santrallerin kendi yönetim birimlerinin oluşturulması" gibi argümanları gündeme getiriyorsak da -kendi tekstim içerisinde de var, daha sonra tekstin tamamını sizlere herhalde dağıtırız diye ümit ediyorum- bizim önerilerimizden bir tanesi de buydu. Yani mevcut santraller de kendi içerisinde özzerleşsin, kendi kamu yönetimiyle özzerleşsin ve onlar da piyasada, biraz evvel Ayfer Hanımın bahsettiği gibi, rekabetin öncülüğünü yapsınlar. Maalesef ona da müsaade etmiyoruz, hepsini bir araya koyup karşımıza yaklaşık 20 bin megavat gücü olan bir şirket çıkartıyoruz ve ondan sonra da "haydi arkadaşlar, bu 20 bin megavat gücü olan şirketle bir rekabet edin bakalım; bak, gördünüz mü, sizin bu fiyatlarla hangi rekabetten bahsediyoruz" diye kendi kendimize de bir savunma yaratıyoruz.

Özelleştirme konusuna gelince; masanın diğer tarafında oturan birisi olarak, özelleştirmenin -benim tabirimi maruz görün- zaman zaman türban gibi kullanıldığı kanaatindeyim. O yüzden de bazı konuları vurgulamaya çalışırken bu gündeme geliyor. Yani dediğiniz doğrudur, bu yapılan iş bir kamu hizmetidir, onun bence kimse aleyhinde ne söylerse söylesin fark etmez; ama kamu hizmeti de değişik yollardan yaptırılabilir, onun da önünde bir engel yoktur. Bütün mesele, bunun sağlıklı, şeffaf yöntemlerle ortaya konularak yapılmasının sağlanmasıdır. Bunun ötesinde beklentileri olanları, ben kendi konuşmam içerisinde de açıkça belirtmeye çalıştım.

Diğer bir konu da, neden otomobil örneğinde olduğu gibi elektrikte rekabete yönelik ve risklerin üstlenilerek elektrik santrallerinin kurulmadığı konusu. Tabii, tespit son derece doğru; ama otomobil piyasasını halk kontrol ediyor, yani bizler kontrol ediyoruz. İstersek araba alıyoruz, istersek almıyoruz; istediğimizden alıyoruz, uygun gördüğümüzden alıyoruz. Maalesef bugünkü elektrik piyasasında böyle bir düzen yok, olmadığı için de karşımızda bulunan kamu şirketinin risklerini taşımamak için -dikkatinizi çekerim, halkın veya tüketicinin değil- yatırımcı firmalar kendilerini mümkün olduğu kadar baştan sağlama almaya çalışıyorlar.

Hazine'nin itiraz ettiği garanti prensiplerine lütfen bir dönüp bakın; yani ben elektrik üreteceğim, siz alacaksınız, satacaksınız, parasını alacaksınız, ama benim paramı ödemeyeceksiniz ve ben de o zaman gidip diyeceğim ki, "niye benim paramı ödemiyorsun arkadaş." Devlet şirketi, kamu şirketi olduğu için iflasımı zaten isteyemiyorum, özel bir şirket olsa iflasımı isterim. O da diyecek ki "vallahi kusura bakma, açıkça söyleyemiyorum; ama parayı başka kaynaklara sarf ettim, başka dağıtılması gereken yerlere verdim, sen gidiver de şunu Hazine'den iste" diyecek, Hazine de buna karşı çıkacak. Yani bence bazı tespitlerimizi yaparken, müspet bilim çerçevesinde yaparsak daha uygun olacaktır. Tabii ki düşüncelerimiz farklı olabilir ve değişik yaklaşımların daha doğru olduğunu düşünebiliriz; ama hiç olmazsa tespitleri sağlıklı yapalım diye düşünüyorum.

Prof. Dr. TOLGA YARMAN- Sevgili Başkan, bu aşamada bir soru yöneltebilir miyim? Kojenerasyon Derneği'nden olan değerli Metin arkadaşına ve son konuşan değerli Sami Sevinç'e bir soru yöneltmek istiyorum. Benim zihnim bir parça bulanık kaldı, mahrum da kaldım konuşmaların başlangıcından; çünkü 16.00 diye hatırlıyordum panelin başlama saatini.

Sorum şu: Dünya Bankası, 2 yıl önce Enerji Bakanlığı'na çok incitici bir mektup yazdı. Dünya Bankası, Enerji Bakanlığı'na şöyle diyordu mektupta: "Sen, otoprodüktörlerden pahalı enerji satın alıyorsun ve bunu halka ucuza satıyorsun, aradaki farkı da Hazine'ye yüklüyorsun, bu gidişle müflis olacaksın; yani iflas edeceksin" bu dün de söz konusu oldu. Bunu yazmasının nedeni, Türk halkını Enerji Bakanlığı'na karşı korumak değildi; bunu yazmasının sebebi, verdiği kredileri geri alamayacak olmasıydı.

Şu sorunun cevabını içtenlikle merak ediyorum: Dünya Bankası bu sözlerle neyi kastediyordu? Çünkü burada siyasi olarak bir olayla karşı karşıya olduğumuz hissindeyim. Enerji Bakanlığı'nı deruhte edenlerin kendisine siyaseten yakın olan otoprodüktörlerden enerjii -bunun adını koymanın da bir sakıncası olacağını zannetmiyorum, 'demokrasilerde çıkarlar örgütlenir' diyenlere de saygı duyuyorum, yanlış anlaşılmasını diliyorum-pahalıya satın almasını çok makul görüyorum; yani "makul" dediğim, anlayışla karşılıyorum, anlayabiliyorum. Fakat netice itibariyle halka bu paradan satamayacağı için, halka da ucuz satıp aradaki farkı sübvans etmek suretiyle Hazineye yüklediğini de anlıyorum. Dünya Bankası, tedib anlamında çok incitici bir şekilde bu mektubu yazdı. Size göre ne kastediyordu?

SAMİ SEVİNÇ- Bahsettiğiniz konu son derece doğru ve gerçekçi, yalnız yine kendi içerisinde tespitin doğru yapılması lazım. Otoprodüktör santrallerini zaman zaman üretim şirketleriyle de karıştırıyoruz; yani IPP İngilizce'de kullanıldığı için, zaman zaman otoprodüktörle üretim şirketleri de birbirine karışıyor. Ama önce bir otoprodüktörler tarafına dönecek olursak; otoprodüktörler, biraz evvel arkadaşında anlatmaya çalıştığı şebekeye verdikleri elektriği, şebekeden aldıkları elektrik fiyatının belli bir miktar altına vermek zorundalar, bugünkü uygulama herhalde yüzde 80.

Tartışılabilir, yani yüzde 80 mi doğrudur, yüzde 60 mı doğrudur, ben onun detayına girmiyorum; ama her halükarda pahalıya satıp halka daha ucuz verilmesi noktasında değiller. Pahalıya alınarak ucuza verilmesi söz konusu olunan enerji, üretim şirketlerinin; yani yap-işlet-devret kapsamındaki üretim şirketlerinden alınan enerjidir. Ancak bu tespiti yaparken de bir şeyi göz ardı etmemek lazım; biraz evvel bir arkadaşımız da bahsetti, 3096 sayılı Kanunun özelliklerinden bir tanesi de enerji fonuydu. Yani enerji fonu eğer doğru kullanılsaydı, enerji fonuna aktarılabilecek kaynaklarla piyasadaki enerji fiyatının bir dengelenmesi yapılması gerekirdi. Niye gerekirdi, onu da vurgulamakta yarar var; biraz evvel de bahsettik, şu anda bugünkü koşullarda Türkiye'deki bir enerji altyapısı yapılabilmesi için gerekli kaynağın bir kısmı -ki, bu yüzde 15, yüzde 20'yi geçmemektedir-firmaların öz kaynağından karşılanmakta, diğer büyük bir kısmı -yüzde 80'e yakın-borçlanılmaktadır.

Bu bizim Türkiye Elektrik Kurumu'nun yüzde 100 finansmanını ihaleye çıkmasından çok farklı bir şey değildir, bugün Hazinesin piyasa da yüzde 13-14 faizle dolar bazında borçlanmasından çok farklı bir şey değildir. Aynı koşulları bir üretim şirketinin yatırımına vurguladığımız zaman, daha evvel de bahsedildi, bunun ilk 10 yılında, ilk 8 yılında; yani krediyi bulabildiğiniz süredeki rakamının yüksek olacağı aşikârdır; ama hiç kimse ne hikmetse, ondan sonrasından bahsetmemektedir. Yani bugün "çok pahalı" denilen santrallerin ilk 10 yıldan sonra enerji fiyatları, TEAS'ın maliyetlerinin de yüzde 15-20'nin altına indiği rakamlarla tartışılabilir; yani aramızda dedikodu mahiyetinde değil, rahatlıkla görülebilir.

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası

Buradaki olay, bir finansman mekanizması yaratılmasıydı; bunu ister kamu yapsın, ister özel sektör yapsın. Amerika Birleşik Devletleri'nde herhalde mali gücün, satın alma gücünün de yüksekliğinden kaynaklanan 50 yıl vadeli fonlar yaratılmış, 50 yıl vadeli krediler yaratılmış ve bu kredilerle bütün bu hidrolik santraller kurulmuş. Bir termik santral kurulması gerektiği zaman, kurmayı düşünen firmalar rahatlıkla piyasaya bono ihraç etmek suretiyle 10-15 yıl, 20 yıl vadeli kaynak sağlamaktadır. Bu sağladıkları kaynakların yıllık tarifeye etkisi tabii ki o zaman çok daha kabul edilebilir ve uygun düzeylerde olmaktadır. Biz bunu kamuda yapıyoruz, dolaylı olarak yapıyoruz tabii, yani Hazine'nin yaptığı borçlanma bundan farklı bir şey değildir; ama dolaylı olarak yapıldığı ve tarifeye yansımadağı için, izleyiciler tarafından sanki "kamunun ucuz, özel sektörün üretimi pahalı" gibi lanse edilmektedir.

Yalnız burada şu ayrımı muhakkak yapmak istiyorum: Bu projelerin içerisinde iyileri vardır, kötülere vardır, gayeli yapılmışları vardır, onlarla ilgili çok fazla bir yorum getirmek istemiyorum, muhakkak vardır bu tip şeyler; ama bunlar kendi içerisinde düzeltililebilir, kendi içerisinde gerekli tedbirleri alınabilir ve düzgün bir enerji fonu destekli bir çalışma içerisinde de götürülebilir diye düşünüyorum.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ediyorum. Sizin ekleyeceğiniz bir şey var mı?

METİN YILMAZ- Evet, bir şey eklemek istiyorum. Çok güzel açıklandı, öncelikle teşekkür ederim.

Belirtildiği gibi, otoprodüktörlerin elektrik alış-satış fiyatlarında şöyle bir kaide söz konusu, yaklaşık olarak şu andaki durumu söylüyorum: Otoprodüktör, elektrik enerjisini 100 birime satın alırken, bunu satmaya kalktığında 80 birime satabilmektedir; yani kesinlikle fazlası yok, düşüğü var. Hatta bu bakımdan bizimle beraber Dernek nezdinde, Bakanlık nezdinde bu konuda çok mağdur olduklarını belirten sayısız mektuplar ve sayısız başvurular var. Bütün otoprodüktörler bundan mağdur durumdadır, en azından birebir olması için büyük çaba sarf etmekte; yani sözün özü; kesinlikle fazla bir fiyattan elektrik satmaları şu an için mümkün değil.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ediyorum. Ali Yiğit buyurun.

ALİ YİĞİT (EMO Yönetim Kurulu Başkanı)- Birkaç tane kolay soru, birkaç tane de açıklanması gereken nokta var. Örneğin, "niye sanayiciler yok" diyen arkadaşımıza, burada 2 tane sanayici var; yani birisi otoprodüktörleri temsilen, birisi de elektomekanik sanayicileri temsilen katılıyor. Dolayısıyla böyle bir dengesizlik söz konusu değil; bir sendikacı, bir de meslek kuruluşundan var. Gayet dengeli bir paneldi, dolayısıyla bu soru yanıtlanmış oldu.

Kamunun amortismanlar yok ya da Sami Beyin biraz önce açıkladığı konuya ısrarla dönmek istiyorum. Türkiye'de tartıştığımız 4 500 megavat civarında bir doğalgaz satralı

var, devrede olanlar ve de bunların dünya rayiçleriyle ortalama ilk yatırım maliyetleri 3 milyar dolar. Bunların elektriklerini de dünya standartlarında doğalgazın büyüklüğüne, küçüklüğüne göre biraz fark ediyor; ama ortalama maliyeti de 2,5'la 3 cent arasında. Dolayısıyla bir ticari kuruluş buna mal ediyor, bunu makul bir kârla satabilir. Kaça satabilir; 4 cent'e satabilir. Bunların şu andaki TEAŞ'a satış fiyatları, en ucuzu 8.7 cent ve en pahalısı da 13 cent. TEAŞ, sadece bunlardan dolayı 2000 yılı içerisinde 2 milyar dolar fazladan ödemesi söz konusu. Şu anlama geliyor; yani 2 milyar doları, bunların sözleşmeleri de bu fiyatlarla ortalama 15 yıl filan. Siz, tamam, krediye de razı oldum, onu da ödeyeyim; iyi de bu krediyi 1 yıl da ödüyorsun zaten, yani 1 yılda sana veriyor bunu devlet. Gerisi ne oluyor? Gerisinin bir açıklaması yok. Dolayısıyla bunun krediyle filan açıklanacak bir durumu yok.

İkincisi, Sayın Tuncay Derman'ın açıklaması, "kamunun maliyetlerinde amortismanlar yok" diyor. O zaman TEAŞ'ın istatistiklerine bakın, maliyetler ticari maliyetlerdir, kredi ödemeleri de vardır, diğer işletme giderleri de vardır, salt marjinal maliyetler değildir, istatistiklerde hepsi ayrı ayrı yazılıdır ve toplam maliyet ticari maliyettir. Dolayısıyla kıyaslamalarda herhangi bir yanlışlık söz konusu değildir. Ben iktisatçı değilim, o kadar detayını bilmem; ama en azından basit muhasebe işlemlerinden anladığımı sanıyorum. Oradaki istatistiklerde de amortisman gideri, varsa kredi ödemelerinden kaynaklı faizler vesaireler hepsi yazılıdır. Zaten iktisatta da "amortismanlar 1 yılda çıkartılacak" diye bir kuralı yoktur; aksine, ekonomik ömür esasında değerlendirilen bir muhasebe sistemi vardır ve bu da usulüne uygun olarak yapılmıştır.

Bir diğer konu, kayıp ve kaçaklarla ilgilidir. Kayıp ve kaçaklarla ilgili bu söylem aslında bir önceki Enerji Bakanı tarafından da tutturulan ve özelleştirmelerin başlayacağı dönemde dillendirilen bir konuydu. Çünkü kayıpları azaltmanın, teknik anlamda kayıpları azaltmanın yolu altyapı yatırımı yapmaktır. Altyapı yatırımlarından devralacak özel kuruluşları koruma açısından "bunlar aslında kayıp filan değil, kaçaklardır" gibi bir söylem.

O zaman bunu ispat etmesi çok kolay; mesela eğer bir regülatör ya da jeneratör söz konusu değilse, kesintisiz güç kaynağı söz konusu değilse, akşamları ya da şu anda da gerilimler rahatlıkla ölçülebilir. 220 olması gereken gerilimin puant saatlerde 150, hatta 130'a kadar düştüğü semtler var ve ortalama olarak da 180'lerde, yani 180 volt civarlarında. Bu ne anlama gelir; bu teknik anlamda bir kayıp olduğu anlamına gelir, bunun kaçakla filan bir ilgisi yok. Türkiye'de de zaten bu kadar geniş bir ağa sahip olan bir yerde de eğer Bakanın söylediği oran 21.3'ün 14.6'sı kaçaksa, geriye 6.7 kalıyor ki, Türkiye'nin elektrik şebekesinin altyapısının pırl pırl olduğu anlamına gelir; yani gerilimin sürekli her yerde 220 olduğu anlamına gelir ki, bu böyle değil.

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası

Dolayısıyla bu gerçekçi bir açıklama değil, bu tamamen kamuoyunu yanıltmaya yönelik açıklamalardır. Çünkü ardından devredildikten sonra elektronik sayaç vesaire gibi birtakım uygulamalarla ve basit mahsuplaşmalarla dönülüp bakılacak, "özel kuruluşlar bu işi iyi yapıyorlar, kayıpları da önlediler" gibi bir açıklama yapılacaktır. Öyle olsaydı, AKTAŞ aldığı kayıp-kaçak toplamı 12'ydi, şimdi olmuş 26. Demek ki, bu işler öyle söylemekle filan olmuyor, yatırım yapılması gerekiyor, Türkiye'de de elektrik altyapısının çok yeterli olmadığını herkes biliyor.

Otoprodüktörlerle ilgili bir şey söylemek istiyorum: Otoprodüktörlerle ilgili bir şikâyet de TEAŞ'tan doğru tersine bir şey vardı ve haklı bir tepkiydi; çünkü otoprodüktörler gündüz kendi ihtiyaçları olduğu için TEAŞ'tan enerji alıyorlar, gece de TEAŞ'a enerji satıyor. Gece, TEAŞ'ın enerjiye ihtiyacı yok; yani kullanılmayan bir saatte, ölü bir zamanda. Dolayısıyla bu bir kuruluşun özelinde irdelenmesinin ötesinde, zaten enerjide büyük ölçekli yatırımlar yapılarak ölçek ekonomisinden yararlanılması fikri de biraz buralarda yatıyor. Yani büyük ölçekli yatırımlar yaptığınız zaman marjinal maliyetleriniz düşüyor, marjinal maliyetlerinizin düşmesi de enerjiyi ucuza satmanızı anlamına geliyor. Çünkü uluslararası bir standart var; eğer marjinal maliyetiniz 1'se, bunu 2 birime satarsanız, o kurum normal faaliyetlerini sürdürüyor ve yeni yatırımlar için de bir birikim sağlayabiliyor. Bu herhalde uluslararası bir tecrübeye dayalı olarak çıkarılmış bir standart.

Bugün maliyetlerinizi fiktif olarak artırıyorsanız bugün olduğu gibi, TEAŞ'ın maliyeti 5,5-6 cent'e çıkmış; çünkü bu sözleşmelerden dolayı. Bunu 11 cent'e TEDAŞ'a satacak, TEDAŞ bunun üstüne makul bir kâr koyacak, o da tüketiciye satacak, olacak fiyat 17 cent. Ne yapıyor? Bu zararlar yılda 2 milyar dolar, 2 milyar dolar özel kuruluşlara aktarılıyor, karşılığında Hazine bizden topladığı parayla onları ödüyor ve biz de 6,5-7 cent'e elektrik enerjisi alıyoruz. Özelleşince ne olacağı bellidir, bütün hepsi Yap-İşlet gibi olacaktır, 17 cent'ten elektrik enerjisi alacağız; bu kadar basittir, yasanın da yapmak istediği küçük uygulamalından da belli olan bir şeydir.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Arkadaşlar; hepinize teşekkür ediyorum, katılımcılara teşekkür ediyorum. Sempozyumu düzenleyen Odamıza, Düzenleme Kuruluna, Danışmanlar Kuruluna, Sektöreteriyasına teşekkür ediyorum.

Başlığı "Küreselleşmenin Etkileri" idi; sanıyorum küreselleşmenin etkilerini enine boyuna tartıştık. Ama küreselleşmenin etkileri arasında çok temel olan bir olay şu: Küreselleşme, zaten diğer alanlarda da hemen hemen aynı şekilde, devletin tekelinde olan kamu hizmeti olarak alışageldiğimiz bir dizi hizmetin bütün maliyetleri ve bütün külfeti yine kamuda kalmak üzere özelleştirilmesidir, sermayeye devridir. Enerji alanında bu durum, son üç günde yaptığımız bütün toplantılarda açıkça dile geldi.

Olayın ayrıntıları vardır, ayrıntılarda her şey tartışılabilir, "şöyle olsaydı daha mı iyi olurdu, böyle olsaydı daha mı iyi olurdu." Ama bu perspektifi gözden kaçırırsak; yani bunun, eninde sonunda halka sunulmak zorunda olunan bir hizmetin, halkı önemsemeyerek "buradan elde edilecek kârların özel sektöre devri" şeklindeki bir anlayışın, aynı zamanda bir ideolojik saldırının temel olduğunu gözden irak tutarsak, sanıyorum büyük ölçüde yanılırız.

Nedense hemen hemen her alanda aynıdır, "efendim, devlet zaten iyi mi yapıyordu?" Tamam devlet iyi yapmıyorsa, kamu iyi yapmıyorsa, "nasıl iyi yapar" konusunu tartışalım. Hayır, hemen özelleştirirsiniz, bunlar hep bahane olarak kalır. Türkiye'de de sanıyorum özelleştirme masalı ilk çıktığı zaman -kalemlerle de o anlatıldı uzun uzun- o masallardaki gerekçelerin hepsi ortadan kalktı. "Efendim, şöyle olacaktı, böyle olacaktı, tabana yayılacaktı, demokrasi daha etkili hale gelecekti, ucuzlayacaktı, kalite gelecekti" filan, bunların hepsinin birer masal olduğu, bizlerin de o tarihlere uyutulmak durumunda olan çocuklar olarak görüldüğümüz ortaya çıktı.

Bunun arkasındaki gelişmenin ne olduğunu, sanıyorum yine bu 3 günlük sempozyum kadar, Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği'nin bundan önce yapmış olan Boya Sanayiinde de, Sanayi Kongresinde de, başka sempozyumlarda da hep dile getirildi; yani "Kamu kötü yapıyor, özelleştirelim, iyi oluyor." Özelleştirdikten sonra, yani "AKTAŞ bize daha kaliteli enerji verdi, daha ucuz enerji verdi, hiç kesinti yapmadı." İnanyor musunuz buna ya da geçmiş bunu doğruluyor mu; doğrulamıyor. Ama ne oluyor; "Efendim, onlar yeni başladı bu işe, zaman tanyın, ufak tefek sorunlarımızı da gideririz" deniyor.

Peki, niye kamunun sorunlarını gidermiyoruz da, ille özelleştirip arkasından özel sektörün sorunlarını gidermeye çalışıyoruz? Niye bu tarafını düşünmüyoruz, neden her şeyi statik olarak düşünüyoruz? "Devlet iyi yapmaz, kamu iyi yapmaz"; nereden çıkıyor devletin iyi yapmadığı, kamunun iyi yapmadığı? Yani dünyada bu kadar gelen, 50 yıldan beri veya çok daha gerilerden başlayan devlet her şeyi mi kötü yaptı; hayır, devlet her şeyi kötü yapmadı. Ama bir şeyler, dünyadaki ekonomi, dünyadaki gelişme öyle bir noktaya getiriyor ki, devletin kötü yapması yönünde ne gerekiyorsa onlar yapıyor, arkasından da "özelleştirirsek hallederiz" deniliyor.

Kıbrıslı arkadaşımız anlattı; bir tanesi Avrupa Birliği'ne girecek, "özelleştirme, özelleştirme, enerjide özelleştirme" yok, öyle bir dertleri yok. Ama Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, bugün daha Avrupa Birliği filan hiçbir şey ortada yokken, "aman, özelleştirelim" diye birtakım olaylara giriyor.

Masallara inanmamamız gerekiyor; bir. Masallara inanmamak yetmiyor. Enerji sektöründe mühendisler olarak kendi alanımızdaki bir konu olarak bizler inanması, inanmaması önemli ama bu ideolojik saldırının geniş halk kitlelerinde çok daha ağır bir etkisi var. Bu soruna bir çözüm getirmek zorundayız.

Buralar platformlardır, buralarda her görüş dile getirilir. Burada ille de Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu'nun bakış açısı ya da Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği'nin bakış açısı değil; bütün tarafların görüşleri dile gelmek zorundadır, tartışılmak zorundadır, buralardan ulaşılabildiği ölçüde sentezlere ulaşılmak zorundadır ama ana çerçeveleri de mutlaka göz önünde bulundurmamak zorunludur. O nedenle buraya katılan, bizim odalarımızın ve örgütlerimizin dışında katılan arkadaşlarımıza da özellikle teşekkür ediyorum.

Şunu da unutmayalım: Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği'nin bu toplantıları, bu kongreleri, sempozyumları; sanayicilerimize de seslerini duyuramadıkları zamanlarda ve ortamlarda kendilerini anlatma, sorunlarını dile getirme platformları haline dönüşmüştür. Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği bundan onur duymuştur her zaman. Buranın bir demokratik platform olduğu ve hangi alan olursa olsun, hangi sektör olursa olsun o sektöre ilişkin sorunların açıklıkla net bir şekilde ifade edilebildiği platformlar olmuş olmasından dolayı da mutluluk duymuştur.

Buralarda dile getirilen görüşler buralarda kalacaksa, o zaman biz bu toplantılarımızın sayısını hızla azaltalım. Buralara harcadığımız emek az değil ama ben diyorum ki, hayır, tam tersini yapmak zorundayız, belki bu etkinliklerin sayısını artırmak zorundayız. Ama buradan çıkan görüşlerimizi, buradan elde ettiğimiz sonuçları bu işin esas sahiplerine; yani emekçi sınıflara bir şekilde aktarmak zorundayız.

Son dönemlerde özellikle ifade ediyoruz; Türkiye'de artık emekçi sınıfların, bu arada mühendislerin ve mimarların, sermaye iktidarlarından, sermayenin programlarından, IMF'nin, Dünya Bankası'nın, Avrupa Birliği'nin dayatmalarından elde edecekleri hiçbir şey yoktur. Sanayileşme sorunu emekçi sınıfların sorunu haline gelmiştir, enerji sorunu emekçi sınıfların sorunu haline gelmiştir. O halde burada elde ettiğimiz görüşleri ve bu sempozyumların, kongrelerin sonuçlarını ve görüşlerini bir görev olarak bu arkadaşlara iletme gibi bir görevimiz var; haydi görev başına.

Hepinize teşekkür ediyorum.